

ДЛЯ ІНТЕНСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У структурі посівів зернових культур країни нинішнього року вагома частка сортів одеської селекції

Розв'язання проблеми сталого виробництва зерна в Україні було б неможливим без досягнень вітчизняної селекції та перебудови насінницької галузі, оскільки в сучасних умовах одним з основних чинників підвищення продуктивності зернових культур є саме сорт.

Незважаючи на слабе матеріально-технічне й фінансове забезпечення наукових програм, селекція та насінництво зернових культур в Україні поки що на достатньо високому рівні. Підтвердженням цього можуть бути досягнення Селекційно-генетичного інституту — Національного центру насінництва та сортовивчення (СГ — НЦНС).

Сорти та гібриди, створені в Селекційно-генетичному інституті, щорічно вирощують в країні на площі близько 4 мільйонів гектарів. Інституту належить провідне місце в створенні та поширенні сортів зернових колосових культур — озимої м'якої і твердої пшениці, ярого та озимого ячменю. Зокрема, сорти озимої м'якої пшениці та ярого ячменю висіваються на площі майже по два мільйони гектарів щороку, що становить близько 53% та 60% загальної площі вирощування цих культур в Україні.

Крім того, значну частину площ сортових посівів займають сорти та гібриди інших культур, створені у Селекційно-генетичному інституті, таких як соняшник, кукурудза, соя.

Основним чинником широкого розповсюдження одеських сортів є

**В.Г. ЧАЙКА,
В.В. ВИШНЕВСЬКИЙ,
М.О. МАМАТОВ**
Селекційно-генетичний
інститут — Національний центр
насінництва
та сортовивчення

їх цінні господарські властивості: високий та стабільний потенціал врожайності, підвищені показники якості зерна, стійкість щодо хвороб і екстремальних погодних умов, висока адаптивність до мінливих умов середовища. Все це — результат плідної роботи селекціонерів.

Так, по головній продовольчій культурі — озимій пшениці ефективно ведеться робота з підвищення урожайності, а також генетичного потенціалу якості зерна. У Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, налічується 134 сорти цієї культури, серед них 79 належать до сильних пшениць, 45 — до цінних, 10 — до філерів.

За більш ніж 80-річний період таких робіт у Селекційно-генетичному інституті було створено понад 100 сортів. За цей час урожай-

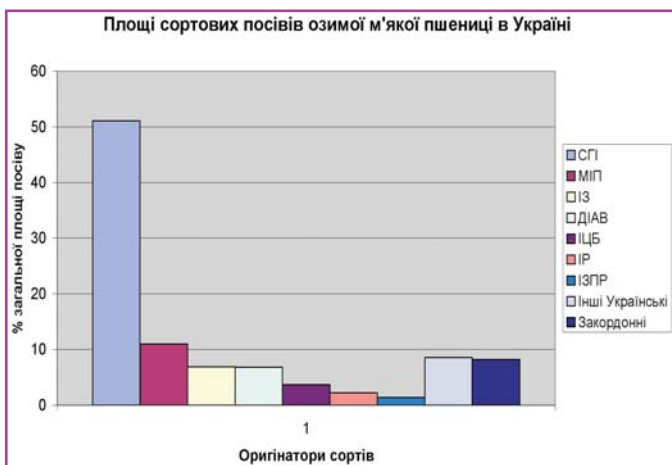
ність культури зросла майже вдвоє. Зусиллями кількох поколінь селекціонерів пшенична рослина була якісно змінена. Якщо в "старих" сортах у загальному біологічному урожаї питома маса зерна становила 15—18%, то в сучасних — 40—50%.

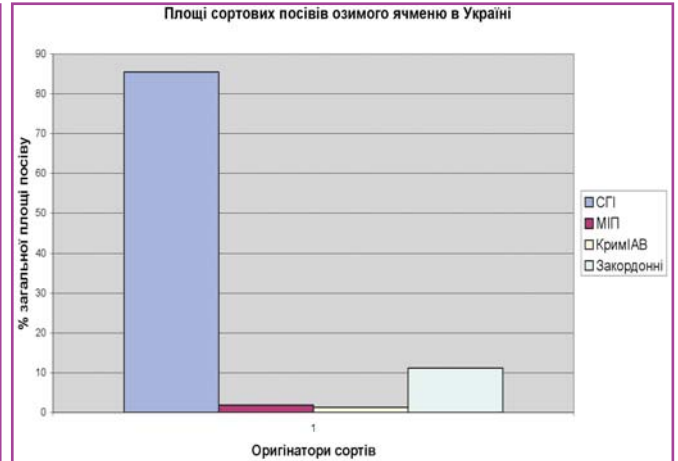
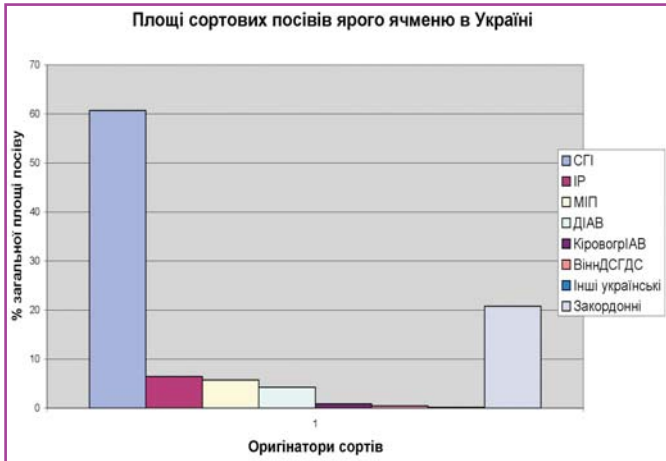
Створені сорти розмножуються високими темпами. Нині з озимої пшениці ведеться насінництво 46-ти сортів.

Така кількість сортів озимої пшениці різних напрямів використання стала можливою завдяки наполегливій праці відомих селекціонерів — академіків УАН Литвиненка М.А., Лифенка С.П. та очолюваних ними селекційних підрозділів. Завдяки їхній праці та розробкам інших підрозділів інституту сучасна селекція поступово вирішує завдання ком-

Класифікація сортів озимої пшениці селекції СГ — НЦНС

Тип сорту за інтенсивністю	Головні ознаки	Назва сорту
Напів-інтенсивні	Високорослі (115—125 см), витривалі до низьких агрофонів	Одеська 267
	Середньорослі (95—105 см) з підвищеною витривалістю до низьких агрофонів	Альбатрос од., Вікторія од., Сирена од., Писанка, Повага, Землячка, Господина, Косовиця
Універсальні	Середньорослі (80—95 см) з підвищеною позитивною реакцією на агрофон	Українська од., Красуня, Фантазія, Селянка, Ніконія, Куяльник, Вдала, Антонівка, Пошана, Ліона
	Середньорослі (90—105 см), скоростиглі	Знахідка одеська, Лея
	Середньорослі (95—112 см), безості з груповою стійкістю до фітозахворювань	Лузанівка од., Застава од., Дальницька, Литанівка, Єдність, Служниця, Годувальниця
	Середньорослі (92—104 см) з підвищеними показниками якості зерна (надсильні пшениці)	Панна, Скарбниця, Богатирська, Безмежна
	Середньорослі (95—105 см), м'язозерні	Оксана
Високо-інтенсивні	Напівкарлики (65—85 см), з високим генетичним потенціалом врожайності	Кірія, Зміна

плексного поєднання в одному сорті продуктивності, стійкості проти вилягання, збудників хвороб та несприятливих умов середовища, підвищення якості зерна та цілого ряду інших показників.

Крім того, в інституті на основі досліджень відділу генетичних основ селекції під керівництвом О.І. Рибалки здійснюється селекція на якість пшениці за новими напрямками, зокрема: бісквітний, ваксі, кормовий, спиртово-дистилятний, екстра-високохлібопекарський та ін.

За останні десятиліття досягнуто істотного прогресу в селекції ячменю. За всю історію в Селекційно-генетичному інституті створено 61 ярих і 27 озимих сортів. Особливо успішною селекція ячменю стала останнім часом. Якщо з 1916 по 1992 рр. (77 років) до Держреєстрів було занесено 30 ярих і 12 озимих сортів, то з 1993 по 2008 рр. (16 років) — 31 ярих і 15 озимих сортів.

Передумовою такого успіху стала розробка теорії селекції ячменю на підвищену адаптивність до несприятливих умов вирощування. Таким чином, у відділі селекції та насінництва

ячменю, який очолює академік УААН Лінчевський А.А., різко зросла кількість нових сортів, достатньо адаптованих до різних ґрунтово-кліматичних умов вирощування, що дало змогу скоротити період сортозаміни сортів і за маркетингових досліджень прискорити впровадження їх у виробництво в різні регіони.

Особливо результативно виявилась робота зі створення з наданням адаптивних властивостей практично нового морфотипу ярого шестирядного ячменю — сортів універсального призначення для умов високоінтенсивного землеробства. Неперевершеними за всіма цінними ознаками стали сорти ярого шестирядного ячменю універсального призначення Вакула і Геліос.

За даними державного сортопробування, Вакула і Геліос — найврожайніші сорти України. Максимально одержані врожаї у виробництві — 92—96 ц/га. Сортом властива знижена фото-

періодична чутливість, висока посухостійкість, зумовлена генетично, групова стійкість щодо летючої сажки, борошністої роси, гелмінтоспориозу, стійкість щодо вилягання. Це — середньостиглі сорти з великим вирівняним зерном, маса 1000 штук яких сягає 45—55 г на суходолі та 60 г — при зрошенні.

У результаті моніторингу встановлено, що протягом минулих 25 років завдяки досягненням у селекції ячменю та впровадженню їх у виробництво зростання врожайності ярого ячменю становить 58%, озимого — 32%. За офіційними даними Держкомстату, в 2006 році площі посівів ярого ячменю, зайнятих сортами селекції СГ — НЦНС в Україні становили 53,21%. Причому тут не враховано площі посівів нових сортів, таких як Геліос, Командор, Водограй, Еней, Всесвіт, Чарівний, Чудовий, Казковий, що на той час ще не увійшли до статистичної звітності. Тільки сорт Вакула займав 995,1 тис. га або 30,2% усієї (3292,9 тис. га) площі посіву цієї культури в країні.

Посівні площі озимого ячменю,

зайняті сортами Селекційно-генетичного інституту, за тими ж даними становили 65,8% всього обсягу посівів культури. Нові сорти озимого ячменю Зимовий, Трудівник, Достойний та Селена стар в умовах жорсткої посухи, що спостерігалась на півдні та південному сході країни у 2007 році, дали врожай на рівні від 93 до 101 ц/га.

Слід сказати й про інтенсивну роботу з насінництва, що ведеться в Селекційно-генетичному інституті. Створені тут сорти зернових колосових культур розмножуються високими темпами. Загальна середньорічна реалізація насіння вищих репродукцій становить 10—12 тис. тонн.

За вдосконалення технологій вирощування і обробки насіння на 2010 рік прогнозується виробництво його не менше 13—14 тис. тонн.

Інститут налагодив співробітництво з усіма регіонами країни. Щорічно укладається 700—800 ліцензійних угод на сортозаміну й сортооновлення. З питань реалізації насіння інститут та його дослідні господарства сумісно працюють з закритим акціонерним товариством "Селена". Серед партнерів інституту —

провідні наукові установи, насінницькі фірми, об'єднання, селянські та фермерські господарства.

Селекційно-генетичний інститут протягом останніх 5 років здійснює міжнародне наукове і комерційне співробітництво з науковими установами та насінницькими компаніями Франції, Угорщини, Росії, Канади, Туреччини, Румунії, Чехії, Таїланду, Молдови, Узбекистану, США, а також з міжнародними науковими установами CIMMYT (Мексика), ICARDA (філії у Сирії та Індії), бере участь у дослідницькій роботі за міжнародними проектами Європейського Союзу.

Вочевидь, віддаючи належне роботі вчених інституту та зважаючи на внесок, що робить інститут у розв'язання проблеми сталого виробництва продовольчого зерна в Україні. 29—30 травня на базі СГ

— НЦНС та Одеського інституту АПВ була організована всеукраїнська нарада "Жнива-2008 і формування ринку продовольчого зерна".

Головною темою обговорення на зібранні став стан агропромислового комплексу України, його підготовка до збирання врожаю, формування продовольчого ринку. У всіх виступах неодноразово наголошувалось на важливості використання генетичного потенціалу нових сортів озимих та ярих культур селекції інституту. Було оглянуто посіви сортів озимої пшениці, озимого і ярого яч-

меню та найбільш поширених в Україні селекційних новинок, що становлять інтерес для виробників.

У нараді взяли участь заступники Міністра аграрної політики України Б.М. Супіханов, С.І. Мельник, віцепрезидент УААН Безуглий М.Д., академік-секретар УААН М.М. Гаврилюк, голова Держслужби з охорони прав на сорти рослин В.А. Хаджиматов та багато інших провідних спеціалістів Мінагрополітики, УААН, а також начальники Головних управлінь агропромислового розвитку всіх регіонів України.

Пояснення давали директор інституту, член-кореспондент УААН В.М. Соколов, вчені-селекціонери М.А. Литвиненко, А.А. Лінчевський.

Посівна площа сортів та гібридів зернових культур, створених у Селекційно-генетичному інституті, щороку в країні становить майже 4 мільйони гектарів. При цьому частка одеських сортів озимої м'якої пшениці та ярого ячменю в загальній посівній площі щороку сягає, відповідно, 50 та 60 відсотків. Якщо до 1992 року, майже за 80 літ функціонування селекційної установи, до держреєстрів було занесено 30 сортів ярого і 12 — озимого ячменю, то протягом останніх півтора десятка літ — 31 сорт ярого і 15 сортів озимого.

НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОЇ СТІЙКОСТІ

Чи можуть вітчизняні виробники зерна протягом найближчих семи років подвоїти його обсяги

Одним з основних методів захисту рослин на сучасному етапі є генетичний, що дає можливість зменшити обсяги щорічного застосування пестицидів, оскільки створений стійкий проти шкідливих організмів сорт зберігає цю властивість тривалий час, практично до наступної сортозміни.

Доведено практикою: на сьогодні жоден із методів захисту рослин, взятий окремо, не здатний забезпечити економічно й екологічно надійне обмеження чисельності та розвитку у посівах шкідливих організмів. Сучасні агроценози створені волею і зусиллями людини для стійкого забезпечення продуктами харчування. На відміну від природних екосистем, де саморегулювання забезпечується широким генетичним різноманіттям видів рослин, тварин, комах, мікроорганізмів, штучні агроценози не мають ні такої стабільності, ні саморегуляції. Вони представлені одноманіттям окремих культур, відсутність стійкості в яких робить їх схочими до глобального штучного поживного середовища для розвитку шкідливих організмів. Тому стабільність і продуктивність агроценозів має постійно підтримуватись додатковими зусиллями та затратами енергії з боку виробника.

Щороку втрати врожаю від шкідливих організмів в Україні сягають 30%. Для підтримання стабільнос-

ті агроценозів, зниження дії біологічних чинників негативного впливу (збудників хвороб, шкідників) на 32 млн га орних земель країни потрібно щорічно пестицидів на 450–500 млн доларів США. Такі масштаби витрат для економіки України поки що не під силу, а з огляду на стан сучасної екології – недоцільні.

Спеціалісти вважають: оптимальний вихід із ситуації – подальше вдосконалення та якомога ширше застосування генетичного методу обмеження чисельності та поширення шкідливих організмів, зокрема створення та впровадження у виробництво стійких сортів та гібридів сільськогосподарських культур. Адже стійкий сорт зберігає свої властивості протягом тривалого часу, практично до наступної сортозаміни.

Не випадково саме цю проблему було винесено для обговорення на загальних зборах Відділення рослинництва Української академії аграрних наук, що відбулося нещодавно в Миронівському інституті пшениці імені В.М. Ремесла. Доповідали з винесеного для дискусії питання академік УААН М.П. Лісовий та доктор сільськогосподарських наук, професор С.О. Трибель.

Оскільки перша співповідь була присвячена переважно теоретичним аспектам питання, докладніше зупинимося на другій, зорієнтованій в практичну площину проблеми.

Світова практика переконує: жоден з методів захисту рослин не забезпечує такої окупності вкладених коштів, як імунологічний. Скажімо, в США за загальних витрат протягом десяти років на селекцію стійких проти основних шкідників сортів пшениці, кукурудзи та люцерни в межах 12 млн доларів вартість щорічного приросту врожаю цих культур становила 808 млн доларів, завдяки чому окупність вкладених коштів перевищила 67 разів у той час як окупність хімічного методу тут становить у середньому 4,5–5 разів.

Нині, як ніколи раніше, зазначив, зокрема, С.О. Трибель, загострилась проблема нестачі продуктів харчування в країнах Азії, Африки та інших континентів, що зумовлено глобальною зміною клімату, інтенсивним зростанням чисельності населення та зменшенням площ під посівами продовольчих культур унаслідок розширення площ посівів культур на виготовлення пального, що ставить під загрозу подальше стабільне існування земної цивілізації. Нині добробут населення будь-якої країни насамперед визначається кількістю вирощеного зерна на душу населення. Найбільшими потенційно резервними країнами-виробниками зерна визнані: Аргентина, Польща, Україна, Казахстан.

У зв'язку зі вступом України до Всесвітньої організації торгівлі та зростанням попиту на зерно значно розширились можливості його експорту. А тому державною програмою «Зерно України в 2008—2015 рр.» передбачено в 2008 р. отримати 40 млн тонн зерна, в 2010 — 41,9 і в 2015 р. — 50 млн тонн. Планується урожайність зерна озимої пшениці довести до 5—6 т/га, ячменю — до 4,1—4,5 т/га, гороху — до 3,5—4 т/га, кукурудзи — до 7—10 т/га.

Чи під силу українським хліборобам такі рубежі? Так, під силу, адже в 1989 і 1990 рр. в Україні отримували 51,2 і 51,0 млн тонн зерна, в тому числі пшениці — 27,3 та 30,2 млн тонн відповідно.

Вважають (М.П. Компанець, 2007), що нашій країні під силу вирощувати 80—90 млн тонн зерна (світове виробництво зерна пшениці у середньому становить 570—580 млн тонн) за належного забезпечення зернового господарства відповідним фінансуванням та впровадження наукомістких технологій.

Значною перешкодою в отриманні високих і стабільних урожаїв зерна є:

- зведення нанівець науково обґрунтованих організаційно-господарських заходів захисту рослин, що включають — науково обґрунтовану структуру посівних площ культур, вибір прогресивних технологій їх вирощування, вчасне забезпечення необхідними засобами захисту рослин та насінням високопродуктивних, стійких щодо шкідливих організмів сортів та гібридів, вчасне обстеження місць резервації шкідників

та оцінка фітосанітарного стану агроценозів, прийняття рішень щодо застосування раціональних систем захисту посівів, їх вчасну корекцію, збереження урожайності ґрунтів та довкілля;

- більше як удвоє зменшення обсягів агротехнічних прийомів, що відігравали важливу роль у регулюванні чисельності ряду шкідливих комах, зокрема класичної системи післязбирального обробітку ґрунту, спрямованої проти злакових мух, турунів, п'явиць, хлібних жуків, стеблових хлібних пильщиків та збудників хвороб; догляду за просапними культурами та чорним паром; підготовки полів до сівби та недотримання оптимальних строків сівби;

- недотримання чергування культури у сівозмінах;

- нехтування вчасним застосуванням інсектицидів у період колосіння—наливання зерна проти клопів, трипсів, попелиць, хлібних жуків, що зводить нанівець товарні та насінні якості зерна.

Усе це призводить до значного погіршення фітосанітарного стану агроценозів, особливо сприяє масовій появі злакових мух, клопа черепашки, злакових попелиць, трипсів, п'явиць, хлібних жуків.

Одним із радикальних заходів підвищення врожайності та валових зборів зерна, поліпшення його якості є надійний захист посівів від комплексу шкідливих організмів.

Оскільки останніми роками на світовому ринку зріс попит на зерно пшениці, частка якої в структурі посівних площ зернових культур займає понад 50%, вочевидь, першо-

черговим нашим завданням є впорядкування зональних систем захисту культури від шкідливих організмів.

Проблема захисту посівів озимої пшениці від шкідливих організмів у сучасних технологіях вирощування культури розв'язується переважно за допомогою хімічного методу, оскільки ігнорується роль організаційно-господарських заходів, зменшилися можливості агротехнічних прийомів, втрачені потенційні можливості біологічного методу, не використовуються цілеспрямовано стійкі проти шкідливих організмів сорти. Зокрема, нині є досить вагомим напрацювання селекціонерів щодо сортів з груповою та комплексною стійкістю проти шкідників і збудників хвороб грибної природи. Переваги таких сортів не використовуються як через відсутність їх повної і об'єктивної характеристики, так і відсутність належного рекламування, розробки чітких об'єктивних сортових технологій захисту, зонального використання та насінництва. Інколи використовуються сорти іноземної селекції, не пристосовані до комплексу шкідників чи расового складу збудників хвороб, поширених в Україні. Так, у нас досить поширеними й небезпечними шкідниками пшениці є види, що рідко зустрічаються чи відсутні в країнах Західної Європи, Америки та Азії (клоп шкідлива черепашка, хлібний турун, хлібні жуки).

Проблема зі стійкістю сортів пшениці проти збудників таких хвороб, як борошниста роса, бура листовата іржа, фузаріоз колосу та де-

якими іншими документально фіксується значно краще, ніж зі шкідниками. Так, у «Каталозі сортів рослин, придатних для поширення в Україні в 2007 р.» із 185 сортів пшениці є 22 високостійкими, 100 — стійкими і 63 — середньостійкими (табл.).

Деяким позитивним зрушенням у справі реєстрації сортів, а відтак і вимог до селекціонерів, є те, що в характеристиці нових 26 сортів пшениці, занесених до «Каталогу ... на 2007 р.» з'явилась бодай хоч така оцінка: «За роки випробувань сорт слабо уражувався хворобами та шкідниками»...

Будемо сподіватися, що в «Каталозі... на 2010 р.» буде наведена більш повна характеристика рівня стійкості сортів не тільки щодо основних збудників хвороб, але й до основних шкідників.

Чи є сорти пшениці, стійкі проти основних шкідників. Так, є. Нині спільні дослідження Інституту захисту рослин з Миронівським інститутом пшениці ім. В.М. Ремесла дали змогу не тільки об'єктивно оцінити рівень стійкості селекційного матеріалу в селекційних розсадниках, а й оцінити стійкість сучасних сортів. На підставі досліджень співробітників Інституту захисту рослин та літературних джерел вітчизняних авторів (М.А. Литвиненко, О.І. Рибалко (2007), Г.Ф. Дударева, О.Л. Романеско (2006), «Каталог сортів рослин на 2005 р.», «Каталог ... на 2006 р.», «Каталог ... на 2007 р.» нами сформована база даних стійких щодо основних шкідників сортів озимої м'якої пшениці (табл.).

Дані таблиці свідчать, що нині серед сортів озимої м'якої пшениці, занесених до «Каталогу сортів ... на 2007 р.», є 19 сортів, стійких (бал 7—6) проти групи хлібних клопів, зокрема клопа черепашки — найбільш поширеного та небезпечного шкідника в степовій та південно-східній частині лісостепової зони. Є 10 сортів, стійких проти злакових попелиць, поширених на всій території України з доминуванням в окремих регіонах того чи іншого виду. Достатньо великий набір — 19 сортів, стійких проти злакових мух, що завдають найбільшої шкоди в зонах Степу і Лісостепу. Є достатня кількість — 17 сортів, стійких щодо стеблових хлібних пильщиків. Загалом проблема стійкості озимої пшениці проти стеблових хлібних пильщиків була розв'язана селекціонерами «стихийно» — завдяки

цілеспрямованій селекції на стійкість проти вилягання, тобто на міцність соломини. Саме ця ознака є маркерною на стійкість проти стеблових хлібних пильщиків.

Отже, проблема захисту посівів озимої м'якої пшениці від пильщиків найбільш вдало розв'язана у нас методом традиційної селекції. Слід тільки раціонально використовувати стійкі проти вилягання сорти в зоні Степу і Лісостепу.

Трохи послаблена увага селекціонерів до селекції на стійкість проти п'явиць. Серед стійких є лише 7 сортів селекції Миронівського інституту пшениці. Це зумовлено тим, що нині ведеться спрямована селекція на стійкість проти посухи, де приділяється увага восковому нальоту на листках, що саме й сприяє розвитку п'явиць.

Маркерними ознаками стійкості озимої м'якої пшениці проти хлібних жуків є ранньостиглість, стійкість щодо осипання. За цими ознаками з «Каталогу сортів... на 2005—2007 р.» було виділено 17 стійких сортів.

Дослідження колекції пшениці Інституту фізіології рослин і генетики НАН України дало змогу з'ясувати механізми стійкості та виділити із 51 сортозразка 11 стійких проти пшеничного трипса.

Комплексно стійкими проти внутрішньостеблових шкідників (група злакових мух, пильщики), попелиць і п'явиць є сорти Миронівського інституту пшениці: Миронівська 35, Миронівська 65, Миронівська ранньостигла, Крижинка, Ремеслівна, Деметра, Економка. Ці сорти водночас стійкі проти кореневих гнилей, борошністої роси, бурої листової іржі.

Отже, нині є всі підстави стверджувати, що серед досить великої кількості сортів пшениці ми маємо стійкі сорти проти найпоширеніших та небезпечних шкідників. Проте гостро бракує їх докладнішої характеристики та рекламування, оскільки імунологи-ентомологи не є членами творчих колективів зі створення сортів у всіх селекційних центрах України. Окрім того, елітно-насінницькі господарства не віддають переваги цим сортам, а тому й у виробництві вони недостатньо поширені.

Розподіл за стійкістю проти борошністої роси, бурої іржі, фузаріозу колоса сортів пшениці, занесених до «Каталогу... на 2007 р.»

Тип розвитку пшениці	Кількість сортів, шт.	З них за стійкість, шт.		
		високостійкі (бал 9-8)	стійкі (бал 7-6)	середньостійкі (бал 5)
М'яка озима	134	19	62	53
М'яка яра	28	2	24	2
Тверда озима	12	1	4	7
Тверда яра	11	0	10	1
Разом	185	22	100	63

Вважаємо, що першочерговим завданням наших селекціонерів нині є обов'язкове відновлення повноцінних творчих колективів (груп, лабораторій, відділів з імунітету) з обов'язковим залученням до них, окрім селекціонерів, фітопатологів, ентомологів, фізіологів, біохіміків, генетиків і навіть програмістів з комп'ютерного моделювання для повноцінної оцінки стійкості сортів як уже занесених до «Державного реєстру...», так і для подальшої плідної роботи зі створення нових стійких сортів.

Як може селекціонер цілеспрямовано створити комплексно стійкий сорт проти шкідників, якщо йому не ставиться таке завдання, ніхто не розробляє технічного завдання, бо в селекцентах немає ентомологів? Візьмемо такий приклад. Для створення простої легкої борони, добре відомого знаряддя, агроном обов'язково має написати агротехнічні умови її роботи, а після цього конструктор приступає до креслень.

Нині у наших селекціонерів є єдине технічне завдання, що включає такі вимоги: висока урожайність, стійкість щодо вимерзання, посухи, осипання, вилягання та стійкість проти таких хвороб — борошніста роса, бура іржа, фузаріоз колосу.

До технічного завдання зі створення стійкого сорту проти окремих видів шкідників, груп та комплексів мають входити економічні обґрунтування значущості фітофагів, їх біологічні характеристики, особливо трофічні зв'язки, взаємовідносини з рослиною-живителем, можливі типи та механізми стійкості, маркерні ознаки стійкості, джерела стійкості та їх морфологічна характеристика.

Окрім виведення сорту з груповою чи комплексною стійкістю щодо шкідливих організмів та стресових абіотичних чинників, слід систематично аналізувати його вплив на стан і структуру популяції шкідливих

організмів, вносити корективи до сортових технологій вирощування культур, зокрема елементи системи захисту. Тобто, окрім повної паспортизації властивостей сорту та сортової технології вирощування, необхідний моніторинговий науковий супровід або всебічне обґрунтування його зонального поширення з урахуванням расового складу збудників хвороб та структури популяцій шкідників, проти яких спрямовані механізми стійкості. Або має бути чітко відпрацьована тактика і стратегія використання стійких сортів в інтегрованих системах захисту, оскільки тривалість рівня стійкості сорту чи гібриду залежить від генетики механізмів стійкості та взаємодії двох складних і гнучких систем: «рослина—живитель—шкідливий організм», що еволюційно досить добре пристосувалися до співіснування в ценозах.

Отже, для повнішого використання досягнень селекції і, зокрема, селекції на стійкість щодо шкідливих організмів, необхідно вирішити низку простих, проте вкрай необхідних питань.

Насамперед — деяких організаційних та систематизації наукових розробок у рамках наукових установ УААН та НАН України.

До існуючої державної програми «Імунітет рослин» слід залучити як рівноправних виконавців спеціалістів із захисту рослин (імунологів-фітопатологів, вірусологів, ентомологів та ін.), технологів моделювання. Перед цим творчим колективом поставити такі завдання:

- розробити єдині стандартизовані та доступні для широкого загалу науковців методики польової оцінки сортів рослин на стійкість щодо шкідників, хвороб та стресових абіотичних чинників;
- розробити методику збору інформації (даних) про реакцію сортів

на зміну абіотичних, біотичних, едафічних чинників для комп'ютерного аналізу та об'єктивної оцінки сортів;

- науковим установам в 2009—2010 рр. здійснити повну об'єктивну оцінку на стійкість щодо шкідників і хвороб сортів, занесених до Державного реєстру, та поданих для реєстрації;

- розробити комп'ютерні програми для незалежної оцінки сортів на стійкість щодо шкідливих організмів та стресових абіотичних чинників, їх повнішої паспортизації;

- розробити технічне завдання (ТЗ) селекціонерам та подати пропозиції щодо паспортизації сортів рослин, що заносяться до Державного реєстру;

- удосконалити технічні умови (ТУ) і державні стандарти щодо реєстрації сортів рослин;

- розробити сортові технології вирощування сільськогосподарських культур з урахуванням їх рівня стійкості щодо окремих видів, груп та комплексів шкідливих організмів;

- розробити і внести пропозиції щодо змін до Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», в яких передбачити право на авторство в сорті не тільки селекціонерів, але й фітопатологів, ентомологів, вірусологів, які несуть відповідальність за стійкість сорту;

- створення елітних насінницьких господарств для повного забезпечення товаровиробників насінням супереліти та еліти найбільш важливих сільськогосподарських культур, особливо стійких щодо шкідників і хвороб;

- створення стабільних творчих колективів в наукових установах, причетних до селекції рослин (відділів чи лабораторій) для виконання програм «Імунітет рослин» з однаковою відповідальністю за виконання програми імунологів, ентомологів, фітопатологів, вірусологів, селекціонерів та технологів;

- удосконалення технічних умов (ТУ) заохочувального фінансування колективів за наукові розробки зі стійкості рослин, що матимуть істотні обсяги впроваджень та високий рівень рентабельності;

- створення Державної експертної комісії з реєстрації сортів рослин із обов'язковим залученням спеціалістів різних спеціальностей: селекціонерів, насіннезнавців, фітопатологів, ентомологів, технологів, агрономів-практиків, економістів та

інших, які б змогли об'єктивно всебічно оцінити новий сорт, визначити обсяги його впровадження, тривалість використання та економічне значення;

- повна комп'ютеризація відділів, лабораторій та інших наукових підрозділів, причетних до виконання програми «Імунітет рослин»;

- навчання спеціалістів-виконавців програми «Імунітет рослин» як у державних сортовипробувальних станціях, так і в інших установах, причетних до селекції сортів рослин;

- забезпечення фінансуванням методичних розробок за рахунок державних коштів.

Отже, зі стислого аналізу сучасного стану стійкості сортів пшениці проти комплексу шкідливих організмів у нашій країні і їх практичного використання в інтегрованих системах захисту випливає:

- є реальна можливість методами традиційної селекції створити комплексно стійкі сорти проти груп шкідників і хвороб;

- за останніх 10 років спостерігається значне поліпшення сортів озимої пшениці завдяки підвищенню рівня стійкості проти основних груп хвороб та шкідників;

- істотним недоліком сортовивчення є нехтування стійкістю щодо основних шкідників, що не стимулює колективи до створення комплексно стійких сортів;

- для швидшого впровадження високоцінних сортів у виробництво необхідно приділяти більше уваги насінництву таких сортів.

Нині є всі підстави стверджувати, що ми маємо стійкі сорти зернових культур проти найбільш поширених та небезпечних шкідників. За широкого та правильного їх зонального використання тільки на посівах озимої пшениці можна зменшити обсяги застосування інсектицидів на 40—50%, значно обмежити інтенсивність розмноження шкідників, збільшити урожайність зерна на 0,7—1,0 т/га та значно поліпшити його товарну та насіннєву якість. Тільки ці важливі та низькозатратні заходи дадуть змогу на площі 5,2 млн га озимої пшениці додатково щорічно отримувати 3,64—5,2 млн тонн зерна, підвищити його товарну класність до I—III класу та рентабельність вирощування пшениці, значно поліпшити фінансовий стан виробників зерна та науковість технологій його вирощування.

Генеральна Асамблея ООН оголосила 2008 рік Міжнародним роком картоплі. Це ще одне свідчення виняткового її значення, як продукту харчування.

Отримання високоякісних продовольчих продуктів із картоплі потребує використання всього різноманіття сортів, насамперед нових, оскільки найбільшу віддачу від сорту отримують у перших 5—10 років їх використання.

Вирощування нових сортів картоплі з підвищеною стійкістю проти хвороб і шкідників за зменшення норм пестицидів сприятиме водночас і збереженню навколишнього природного середовища.

У сучасних умовах вітчизняного картоплярства, зосередженого на дрібних ділянках (майже 98% площ), практично неможливий ефективний захист насаджень від інтенсивного інфікування рослин збудниками різних хвороб та шкідників, що в підсумку призводить до різкого зниження продуктивності культури. Отже, за такої ситуації основна передумова ефективного картоплярства — використання нових сортів.

Приріст урожаю за сортозаміни сягає 50% порівняно з сортами, що тривалий час перебувають у виробництві. Нові сорти, як правило, стійкіші проти хвороб. А за узагальненими даними, один відсоток ураження важкими вірусними хворобами садивного матеріалу знижує урожай картоплі на 0,5—0,6%.

У 2000—2008 роках занесено до Реєстру сортів рослин України 56 сортів картоплі. Серед них із 2006 року — десять сортів української селекції (Загадка, Подолянка, Билина, Надійна, Промінь, Жеран, Ужгородська, Фермерська, Аграрна, Ліщина) та два зарубіжної селекції (Роко, Фольво); з 2007 року — шість української селекції (Нагорода, Довіра, Левада, Легенда, Карлик-04, Поліська

**А.А. БОНДАРЧУК, професор,
Ю.Я. ВЕРМЕНКО,
Я.Б. ДЕМКОВИЧ,
кандидати
сільськогосподарських наук
Інститут картоплярства УААН**

ювілейна) та три зарубіжної селекції (Рив'єра, Марлен, Аріель).

З 2008 року до Реєстру сортів рослин України внесено 14 нових сортів, зокрема 8 української селекції, серед них 7 Інституту картоплярства та його Поліської дослідної станції ім. Засухіна: ранній — Скарбниця; середньоранні — Оберіг, Завія, Звіздаль; середньопізні — Поліське джерело, Дорогинь та середньостиглий сорт Інституту сільського господарства Полісся — Красень.

Із сортів зарубіжної селекції на 2008 рік до Реєстру сортів рослин України занесено чотири сорти Німеччини — Лаура — ранній, Ред Леді та Піроль — середньоранні, Верді — середньопізній; два середньопізні сорти з Нідерландів — Мелоді та Курода; середньоранній сорт з Польщі — Тайфун.

Із зазначених сортів високою крохмалистістю бульб, а саме — від 17,7% до 21%, відзначаються сорти Красень, Звіздаль, Дорогинь, Верді.

Середня маса бульб у сорту Тайфун — 167 г, Ред Леді — 148 г, Поліське джерело — 136 г, Дорогинь — 127 г, Оберіг — 122 г. Білого кольору м'якуш бульб у сортів Дорогинь і Завія, в інших сортів — від світло-жовтого до жовтого.

Всього до Реєстру сортів рослин України на 2008 рік внесено 123 сорти, в тому числі 60% — сорти вітчизняної селекції.

Як бачимо, сорти вітчизняної селекції займають чільне місце серед сортових ресурсів у картоплярстві країни. Більшість із них має перева-

ги щодо зарубіжних аналогів, насамперед за рівнем адаптивності до умов вирощування, стійкості проти хвороб, вмісту сухих речовин і крохмалю, що визначають стабільні показники смакових якостей бульб.

Високий рівень адаптивності кращих вітчизняних сортів, що поєднують високу продуктивність зі стійкістю проти біотичних та абіотичних чинників середовища, забезпечує ведення рентабельного картоплярства в напрямі його біологізації й екологізації.

За вирощування і випробування в науково-дослідних установах, сорто-випробуванні в елітгоспах урожайність вітчизняних сортів сягає 40—50 т/га. Зокрема, продуктивність сорту Слов'янка за використання оздоровленого біотехнологічним способом насінневого матеріалу у виробничих умовах в агрофірмі "Київська" становила 100 т/га. Високою урожайністю відзначаються також сорти: Серпанок, Повінь, Червона рута, Явір, Фантазія, Дубравка, Тетерів, Поліське джерело, Тирас, Промінь, Зоряна, Дорогинь, Завія, Оберіг (на знімках).

Створено сорти, придатні на картоплепродукти (хрусткі пластівці, крекери, картопля фрі тощо). Серед них: Кобза, Зарево, Червона рута, Дзвін, Віриня, Обрій, Либідь, Світанок київський, Загадка, Молодіжна, Фантазія, Лілея, Повінь, Лелека.

Слов'янка — 48,2 т/га

Повінь — 41,1 т/га

На особливу увагу заслуговує сорт Фантазія, що характеризується стабільним умістом редукованих цукрів та, за експертними оцінками, успішно конкурує з такими світовими стандартами, як Карлена, Сатурна та Леді Розеттта. Серед інших сортів стабільно низьким рівнем редукованих цукрів у початковий період зберігання характеризуються сорти Дніпрянка, Загадка, Кобза, Косень 95, Повінь, Серпанок, Лелека, Зарево, Червона рута, Ракурс, Ольвія.

Створено нематодостійкі сорти, що мають домінуючі гени стійкості проти окремих або кількох патотипів двох видів цистоутворюючих нематод: Дніпрянка, Загадка, Мелодія, Повінь, Поран, Чернігівська рання, Доброчин, Поліська 96, Седнівська рання, Ластівка, Молодіжна, Аграрна, Водограй, Обрій, Поляна, Фантазія, Забава, Немішаївська 100, Лелека, Лілея, Слов'янка, Пекурівська, Західна, Тетерів, Дзвін, Ракурс, Ольвія, Оксамит 99, Звіздаль, Воля. Вирощування їх на площах, заселених шкідником, дає можливість отримати врожайність на рівні 220—250 ц/га.

Здатні адаптуватись до природно-кліматичних умов півдня сорти Кобза, Серпанок, Мелодія, Тирас, Косень 95, Поран, Незабудка, Бородянська рожева, Божедар, Зов, Світанок київський, Дубравка, Луговська, Явір. Використовуючи ці сорти за двоурожайної культури, одержують до 360 ц/га бульб, в тому числі на початку червня 110—150 ц/га, наприкінці червня — понад 200 ц/га.

Занесено до Реєстру сорти, що характеризуються відносною стійкістю проти колорадського жука (чинник витривалості й абіотичної дії на репродуктивну функцію жука) — Світанок київський, Зов та інші.

Істотно зріс рівень стійкості сучасних сортів картоплі проти фітофторозу, незважаючи на те, що епідеміологія збудника хвороби останніми роками значно змінилася щодо шкідливості. Зважаючи на зазначене, вирощування стійких сортів залишається найважливішим чинником обмеження поширення цієї хвороби.

Воднораз і продуктивність сортів, занесених до Реєстру протягом останніх років, значно вища порівняно з сортами, що тривалий час використовуються у виробництві. Так, як засвідчили дослідження, проведені в Інституті картоплярства, незважаючи на здійснення насінниць-

ких заходів у процесі продукування сортів, занесених до Реєстру в 1984—1996 роках, урожайність їх нижча щодо середнього показника сортів, включених до Реєстру в 2000—2005 роках, на 4,8—15,2 т/га.

Серед сортів, що випробовувалися в зазначених дослідженнях, найбільш урожайні: Слов'янка, Серпанок, Ольвія, Червона рута, Повінь. Їх середня продуктивність за три роки становила, відповідно, 48,2, 42,8, 42,5, 41,6 і 41,1 т/га (табл. 1).

Важливим показником продуктивності сорту є збір з одиниці площі найістотнішої складової бульб — крохмалю. Збір крохмалю з гектара коливався від 4,7 т/га (сорт Водограй) до 8,1 т/га (сорт Червона рута). Збір крохмалю понад 6 т/га був у сортів Явір (6,7 т/га), Повінь та Ольвія (6,5 т/га), Зарево (6,3 т/га), Ракурс (6,2 т/га).

Найнижчі показники щодо збору крохмалю з одного гектара у сортів Водограй (4,7 т/га), Божедар (5,0 т/га), Либідь (5,4 т/га), Доброчин та Невська (по 5,5 т/га) (табл. 2).

Явір — 42,5 т/га

За цим показником більшість нових сортів переважають сорти, внесені до Реєстру впродовж 1984—1996 рр. Різниця між найвищими (5,6—8,1 т/га) та найнижчими показниками збору крохмалю з одного гектара становить 0,9—3,1 т/га.

За споживчою цінністю найбільш продуктивні сорти Червона рута, Явір, Ольвія, Повінь, найменш продуктивні — Водограй, Божедар, Либідь.

Разом з тим слід зазначити, що потенційні урожайні властивості сорту можна використати, використо-

1. Урожайність сортів картоплі в південній частині Полісся України

Назва сорту	Рік реєстрації	Урожайність, т/га.			
		2005 р.	2006 р.	2007 р.	Середнє за 2005—2007 рр.
Ранні					
Божедар	1996	30,4	35,4	42,0	35,9
Повінь	2000	37,9	38,9	46,6	41,1
Мелодія	2005	40,9	31,8	43,6	38,8
Серпанок	2001	37,6	40,3	50,4	42,8
		36,7	36,6	45,6	39,6
Середньоранні					
Водограй	1995	37,0	32,2	46,5	38,6
Доброчин	1995	32,9	29,6	35,2	32,6
Невська	1984	32,6	32,7	36,0	33,8
Світанок київський	1987	34,3	30,9	30,6	31,9
		34,2	31,4	37,0	34,2
Середньостиглі					
Багряна	1998	35,4	40,3	38,0	37,9
Либідь	1993	36,3	29,7	32,5	32,8
Слов'янка	1999	42,1	42,8	59,7	48,2
Явір	2000	33,8	41,4	46,7	40,6
		36,9	38,5	44,2	39,9
Середньопізні					
Зарево	1983	28,1	30,3	31,0	29,8
Ольвія	1999	43,0	40,6	43,8	42,5
Червона рута	2005	44,1	35,7	44,9	41,6
Ракурс	1997	33,1	32,6	43,6	36,4
		37,1	34,8	40,8	37,6

вуючи високопродуктивний насінневий матеріал, отриманий із застосуванням новітніх насінницьких технологій, створених з урахуванням останніх наукових досягнень. Це на-самперед розробки з біотехнології щодо одержання та формування видідного насінневого матеріалу.

Використання оздоровленого насінневого матеріалу як вихідного є основним чинником застосування інтенсивних схем відтворення еліти.

В країнах з розвиненим картоплярством забезпеченню насінницьких господарств оздоровленим садивним матеріалом приділяється значна увага.

У значних обсягах використовуюється як вихідний такий садивний матеріал в Австралії, Нідерландах, Франції, Великій Британії, Канаді, США. В Японії оздоровлення картоплі від вірусів методом меристемної тканини здійснюється з 1964 року. Метод культури тканини є основою процесу насінництва в Китаї. Першою країною в світі, що перейшла на одержання всього садивного матеріалу картоплі високих категорій на основі оздоровлених бульб, була Данія. В Україні також ведеться відповідна робота з одержання садивного матеріалу біотехнологічним способом.

В Інституті картоплярства УААН генетичний банк оздоровлених сортів налічує понад 180 сортозразків. Щорічно в науково-дослідних установах та елітгоспах вирощується близько 2,5 млн оздоровлених мікро-, мінібульб.

Водночас в інституті розроблено й застосовується досить ефективний розсадний спосіб розмноження отриманих біотехнологічним способом рослин. Даний спосіб передбачає одержання значних обсягів оздоровлених бульб, як вихідного матеріалу для відтворення оригінального насіння.

Серпанок — 42,8 т/га

2. Урожайність різних сортів картоплі, вміст в бульбах крохмалю та збір із одного га (середнє за роки випробування)

Назва сорту	Рік реєстрації	Урожайність, т/га	Вміст у бульбах крохмалю, %	Збір крохмалю з 1 га, т
Ранні				
Божедар	1996	35,9	13,8	5,0
Повінь	2000	41,1	15,7	6,5
Мелодія	2005	38,8	14,4	5,6
Серпанок	2001	42,8	13,1	5,6
Середньоранні				
Водограй	1995	38,6	12,2	4,7
Доброчин	1995	32,6	16,8	5,5
Невська	1984	33,8	12,4	5,5
Світанок київський	1987	31,9	18,3	5,8
Середньостиглі				
Багряна	1998	37,9	15,3	5,8
Либідь	1993	32,8	15,6	5,4
Слов'янка	1999	48,2	12,2	5,9
Явір	2000	40,6	16,6	6,7
Середньопізні				
Зарево	1983	29,8	21,1	6,3
Ольвія	1999	42,5	15,4	6,5
Червона рута	2005	41,6	19,6	8,1
Ракурс	1997	36,4	17,1	6,2

Дослідження з визначення найефективнішого використання оздоровлених бульб у первинному насінництві засвідчили ефективність інтенсивних скорочених три-, чотирирічних схем відтворення еліти з використанням як вихідного матеріалу таких бульб, не застосовуючи клонового добору.

Трирічна схема відтворення еліти картоплі на основі оздоровленого насінневого матеріалу

- 1-й рік** — розсадник супер-супер-еліти за садіння мікробульб та розсади від рослин in vitro;
- 2-й рік** — розсадник супереліти;
- 3-й рік** — розсадник еліти.

Чотирирічна схема відтворення еліти на основі оздоровленого насінневого матеріалу

- 1-й рік** — розсадник розмноження оздоровленого садивного матеріалу за садіння мікробульбами або розсади від рослин in vitro;
- 2-й рік** — розсадник супер-супер-еліти;
- 3-й рік** — розсадник супереліти;
- 3-й рік** — розсадник еліти

Впровадження таких схем відтво-

рення еліти картоплі на основі оздоровленого вихідного матеріалу є ефективним заходом із забезпечення елітою виробників репродукційного насіння для сортозаміни та сортооновлення.

Виробництво елітного насіння в 2005 році становило 9,3 тисячі тонн, у 2006 році — 11 тисяч тонн, у 2007 році — 9,1 тисячі тонн за потреби для сортозаміни та сортооновлення 20—25 тисяч тонн.

У 2007 році насінництво здійснювалося 82 сортів. Серед них основний обсяг виробництва еліти припадає на 11 сортів: 9 вітчизняних — Фантазія, Серпанок, Дніпрянка, Обрій, Слов'янка, Явір, Тетерів, Дубравка, Повінь і 2 зарубіжної селекції — Невська та Санте. Виробництво еліти цих сортів становило 66% загальної її кількості.

Основний обсяг еліти вирощується в елітгоспах, де ведуть роботу опорні пункти з первинного насінництва Інституту картоплярства. Так, у 2007 році в цих елітгоспах вирощено 6,3 тисячі тонн еліти або 69% загальної кількості. В науково-дослідних установах — 1,5 тисячі тонн, або 17%, в інших елітгоспах — 1,3 тисячі тонн, або 14% загальної кількості вирощеної еліти.

Всього насіння високих категорій

вирощено 18,6 тисячі тонн. Середній показник виробництва еліти за 2001—2006 роки — 9,8 тисячі тонн. Такий обсяг виробництва зумовлений насамперед руйнуванням оптового ринку еліти, а саме — незначною кількістю репродукційного насіння, що вирощується в країні, а також деякою мірою збільшенням імпорту із зарубіжних країн.

Використання садивних бульб високих репродукцій, насамперед нових сортів, за концентрації виробництва картоплі на дрібних ділянках, практично в умовах монокультури і, як наслідок, за підвищеного інфекційного фону щодо різних фітопатогенів та шкідників картоплі, є одним із найістотніших чинників підвищення та стабілізації урожайності картоплі.

З огляду на зазначене, в найближчій перспективі 70% обсягів еліти належить вирощувати на основі оздоровленого вихідного матеріалу за скороченими три-, чотирирічними схемами для отримання найбільшої віддачі від використання таких садивних бульб, отриманих біотехнологічним способом.

Необхідною умовою за виробництва еліти картоплі повинна бути обов'язкова, в установлені строки, згідно з рекомендаціями оригінатора сорту або ж профільної науково-дослідної установи, заміна вихідного матеріалу. В протилежному разі — елітне насіння не повинно підлягати сертифікації.

Перелік сортів щодо схем відтворення еліти встановлюється згідно з рекомендаціями установ-оригіна-

Червона рута — 41,6 т/га

рів сорту та Інституту картоплярства, профільних у даному регіоні науково-дослідних установ.

Доцільно також переглянути умови використання державних коштів, що виділяються на потреби селекції та насінництва.

Із передбачених державних коштів не менше 25% потрібно надавати виробникам оздоровленого садивного матеріалу, 25—30% — елітгоспам на його закупівлю, оскільки біотехнологічний процес оздоровлення та розмноження потребує значних матеріальних затрат. Ці кошти мають надаватися цільовим призначенням на одиницю виробленого оздоровленого насіннєвого матеріалу і суворо контролюватися. Контролюватися має також використання державних коштів насінницькими господарствами на придбання оригінального насіння та еліти, насамперед — нових сортів.

Отже, використання у виробництві нових сортів у міру занесення їх до Реєстру сортів рослин України —

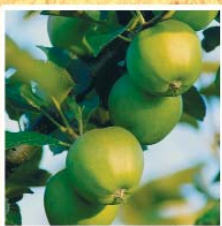
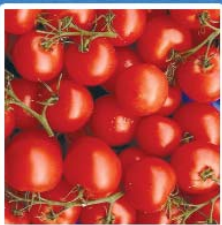
важливий чинник високопродуктивного картоплярства.

Необхідною передумовою ефективного використання сортів є високоякісний садивний матеріал. Отримання такого садивного матеріалу повинно здійснюватися з використанням сучасних технологій, спрямованих на отримання значних обсягів сертифікованої картоплі, насамперед нових сортів, адаптованих до умов регіону їх вирощування, стійких проти найпоширеніших хвороб та шкідників.

Розвиток насінництва в сучасних умовах сільськогосподарського виробництва має здійснюватися за інтенсифікації процесів отримання високопродуктивного вихідного й оригінального насіння, еліти, а також концентрації насінницьких посівів у спеціалізованих високотоварних господарствах, у різних регіонах країни за дотримання заходів, що запобігають інфікуванню насаджень збудниками хвороб картоплі та заселенню шкідниками.

Важливим чинником є також регулярна сортозаміна, зважаючи на здатність сорту в певному регіоні в процесі розмноження протистояти інтенсивному нагромадженню фітопатогенів.

Ведення рентабельного картоплярства також потребує налагодження тісних інтеграційних зв'язків між виробниками і споживачами насіннєвого матеріалу картоплі на основі контракту щодо сортового складу і категорії насіння.

НАСІННИЦТВО

У вітчизняному Реєстрі — близько 5-ти тисяч сортів та гібридів більш як 200 культур.

Ми допоможемо вибрати найкращі!

Передплатний індекс — 01851

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ВАРІАНТ

Навидовижу мальовниче й неповторне Тернопілля в першій половині літа. Потужні круті узгір'я, перемежовані розлогими спадистими долинами, всуціль залиті посівами, що радують око й заспокоюють душу. Їдеш од села до села асфальтівкою чи прошкуєш польовими путівцями — щільно обступлять тебе зобабіч густі, як щітка, дорідні пшениці й ячмені, захвилюються звільна вусатим колосом — і вже несила не спинитися та не вийти до них. Ну а якщо ж вам поталанило потрапити ще й на насінневі посіви, дослідні поля, якими опікуються тутешні науковці, то там для вашої спраглої за справжніми сільськими враженнями душі — просто рай! Бо насінництво в області — то особлива турбота. Стратегія й тактика насінництва звичайно розробляється в надрах Головного управління агропромислового розвитку області за широкого залучення представників усіх його ланок — від селекціонерів до безпосередніх виробників. З огляду на це, переднє слово — начальнику Головного управління агропромислового розвитку Тернопільської області Андрію Івановичу Хомі.

ЯК СКОРИСТАТИСЬ МОЖЛИВІСТЮ СОРТУ

Не відкрию нічого нового, коли скажу, що основою галузі рослинництва є насінництво. Адже потенційні можливості сортів можна реалізувати тільки через насіння.

Процес інтенсифікації сільського господарства тісно пов'язаний із використанням у землеробстві новітніх досягнень у галузі селекції й насінництва. Впровадження нових продуктивніших, стійкіших щодо несприятливих погодних умов і хвороб сортів, збільшення обсягів насіння високих репродукцій дає змогу підвищити врожайність та збільшити виробництво зерна на 20—25 відсотків.

Для забезпечення прогнозованих площ посівів зернових культур нам необхідно щорічно засипати у всіх категоріях господарств 104 тисячі тонн високоякісного насіння зернових культур, у тому числі озимих — 44 тисячі тонн та 60 тисяч тонн ярих зернових культур.

Для забезпечення сільськогосподарських товаровиробників високоякісним насінням в області атестовано 108 господарств, з яких

мають право займатися насінництвом у 2008 році лише 72, які пройшли переатестацію. Решта господарств зрозуміли, що насінництво — це складно й відповідально і поки що їм не до снаги по-справжньому займатися цією непростюю і надзвичайно важливою ланкою сільськогосподарського виробництва.

Запроваджена в області схема виробництва насіння передбачає максимум його виробництва безпосередньо в регіоні. Завозять господарства звичайно лише те, що в наших ґрунтово-кліматичних умовах не вдається. В загальних рисах вона має такий вигляд. Первинним насінництвом займається два господарства. Виробництво елітного насіння здійснюється в 12 атестованих елітно-насінницьких господарствах, що виробляють необхідну кількість еліти, яку реалізують в основному 56 спеціалізованим насінницьким господарствам. Спецнасігоспи розмножують еліту до I—II репродукції і реалізують насіння товарним господарствам усіх форм власності, в тому числі й населенню.

На право виробництва і реалізації саджанців плодкових культур атестовано два фермерських господарства — СФГ «Колінз» та СФНВГ «Мрія».

Виробників елітного та репродукційного насіння занесено до Державного реєстру виробників насіння та садивного матеріалу.

Воднораз для здійснення необхідних обсягів сортозаміни та сортооновлення спецнасігоспами належить щорічно виробляти 4268

тонн елітного та 12100 тонн високопродукційного насіння зернових культур.

Планується розширити виробництво в області насіння батьківських форм та гібридів першого покоління кукурудзи. Вже в цьому році ділянки гібридизації кукурудзи займають 3,7 тисячі гектарів, які розміщені в основному в ЗАТ НВП «Райз Агро» Нагірянська філія.

Координує роботу з сортозаміни і сортооновлення Тернопільський державний центр експертизи сортів рослин. На його полях щороку ведеться дослідження десятків сортів різних сільськогосподарських культур. Кожен приїжджий тут може навіть побачити кожного з них у демонстраційних посівах і особисто оцінити його потенціал та інші особливості. А воднораз за його бажанням тутешні спеціалісти нададуть докладну інформацію з технології його вирощування за тих чи інших умов. Іншими словами, купуючи насіння сорту, ви одержуєте в повному обсязі первісне наукове забезпечення. Ну а якщо ж постане необхідність у додаткових консультаціях, спеціалісти центру завжди готові вам допомогти.

Ось такий, сказати б, загальний погляд на галузь. Ясна річ, він лише пунктирно окреслює її обриси. Адже насінництво, без перебільшення, найскладніша сфера рослинництва, основа основ аграрного виробництва. Детальніше про його характерні особливості в області, сподіваюсь, розкажуть безпосередньо спеціалісти на місцях.

Згідно з запровадженою в Тернопільській області схемою виробництва насіння сільськогосподарських культур первинним насінництвом у краї займається 2 господарства, вирощуванням еліти — 12 елітно-насінницьких господарств та вирощуванням насіння першої—другої репродукції — 55 спеціалізованих насінницьких господарств. Правом виробництва та реалізації саджанців плодкових культур володіють 2 фермерських господарства. Швидке розмноження й освоєння при цьому високопродуктивних, стійких проти стресових факторів сортів та гібридів дає змогу істотно нарощувати обсяги виробництва продукції полів.

ПОДІЛЬСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ

Подільська дослідна станція Тернопільського інституту АПВ, створена 1946 року, є експериментальною базою для науково-дослідних робіт, випробування і впровадження завершених наукових розробок з питань землеробства і рослинництва.

Дослідна станція — єдина в Тернопільській області науково-дослідна установа в галузі землеробства і рослинництва, тому основні напрями її наукової діяльності визначаються проблемами сільськогосподарського виробництва регіону. Іншими словами, вони досить різноманітні й актуальні.

Скажімо, особливий інтерес для виробництва становлять стаціонарні дослідження найпродуктивніших сівозмін, різних норм і співвідношень добрив на фоні вапнування та від-

творення родючості ґрунтів, мінімалізації обробітку ґрунту, що ведуться понад 40 років.

Поле — головна лабораторія тутешніх науковців. Щойно навідалась до господарства начальник відділу організації виробництва та маркетингу сільськогосподарської продукції Головного управління агропромислового розвитку області Марія В'ячеславівна Дерманська, а директор станції Василь Степанович Бінер — насамперед з нею на дослідні ділянки (на знімку).

З 1946 року на станції здійснюється селекція ярої вики, конюшини лучної та озимої пшениці. Створено 8 сортів і одержано 21 авторське свідоцтво. До Реєстру сортів рослин України в різні роки внесено: **сорт озимої пшениці** — Лютесценс 7, Збруч та Циганка, створені у спів-

авторстві з селекціонерами Інституту фізіології та генетики рослин НАН; **ярої вики** — Подільська 2, Багатоплідна і Ларія; **конюшини лучної** — Глорія місцева, Глорія місцева поліпшена, Тернопільська 2, Тернопільська 3 і Тернопільська 4.

З часу заснування дослідної станції одним з основних її завдань є виробництво оригінального та елітного насіння зернових, зернобобових культур, картоплі, багаторічних трав, яким займаються лабораторії насінництва, картоплярства і селекції.

Вся насінницька робота з сортами сільськогосподарських культур ведеться в тісній співпраці з науково-дослідними установами, а саме: Миронівським інститутом пшениці ім. В.М. Ремесла, Інститутом землеробства, Науково-дослідним інститутом круп'яних культур Поділь-

ського аграрно-технічного університету, Селекційно-генетичним інститутом, Сумським інститутом АПВ, Інститутом картоплярства та фірмою "Осева Ексімпо Прага" в особі ПМП "Тирас".

На сьогодні ведеться насінництво: **озимої пшениці** з сортами Збруч, Столична, Смуглянка, Золотоколоса, Фаворитка, Крижинка, Подолянка, Ремеслівна; **ярої пшениці** — Колективна 3, Струна миронівська; **ярого ячменю** — Вакула, Себастьян, Мальз, Соборний, Скарлет; **гороху** — Готівський; **кормових бобів** — Хоростківські; **сої** — Київська 27, Єлена; **гречки** — Крупинка, Любава, Єлена; **ярої вики** — Подільська 2, Ларія, Цвітана; **коню-**

шини лучної — Тернопільська 3, Тернопільська 4, Тернопільська 5; **картоплі** — Повінь, Ольвія, Мрія, Невська, Слов'янка.

В 1989 році на станції створено лабораторію клонального мікророзмноження картоплі потужністю 100 тисяч мікробульб на рік. На жаль, нині вона використовується не повною мірою в зв'язку зі зменшенням попиту на елітне насіння картоплі, оскільки цю культуру вирощують в основному у приватному секторі.

У процесі тривалого вирощування насіння зернових і зернобобових культур унаслідок механічного та біологічного засмічення його сортові та врожайні властивості змінюються. Для збереження господар-

ські цінних ознак, відтворення морфологічних і біологічних особливостей сортів, здешевлення цієї роботи науковці лабораторії насінництва ведуть дослідження з удосконалення методу прискореного розмноження насіння зернових і зернобобових культур у первинних ланках, адаптованого до зони вирощування.

На нинішній рік виробничою програмою передбачено реалізацію станцією елітного насіння: **озимої пшениці** — 271 тонну, **ярих культур** — 132 тонни.

Все насінництво сконцентровано в двох виробничих відділеннях, загальна площа орної землі яких становить 1674 га. Отже, важливу справу зосереджено в одних руках — руках справжніх професіоналів.

Підприємство забезпечене зерноскладами місткістю 20 тисяч тонн, токовими майданчиками загальною площею 5 га, бункерами активного вентилявання (сушіння), трьома очисними лініями. Це дає можливість забезпечувати високу якість доробки насіння.

На Подільській дослідній станції є великі напрацювання з селекції кормових культур. Але в зв'язку з різким скороченням поголів'я ВРХ зменшився й попит на насіння цих культур.

Нижче пропонуємо до вашої уваги стислу характеристику сортів ярої вики і конюшини лучної селекції Подільської дослідної станції.

БАГАТОПЛІДНА

Розробники — Подільська дослідна станція Тернопільського інституту АПВ, Інститут кормів УААН.
Автори — Шимків Л.С., Гриців М.П., Бугайов В.Д. та інші.

Сорт створений методом складної міжсорткової гібридизації з подальшим індивідуальним добором. Характерна особливість сорту — утворення в плодкових вузлах трьох—чотирьох повноцінних бобів замість одного—двох, як у звичайних сортів, що збільшує урожай насіння на 25—30%.

Висота рослин — 150—180 см, вегетаційний період — 110—120 днів (середньостиглий), маса 1000 зерен — 60—65 г, вміст протеїну в зерні — 31%.

Сорт забезпечує урожай зеленої маси суміші на рівні 35,0—40,0 т/га, сіна вики — 6,0—7,5, насіння — 2,0—2,5 т/га. Потенційний урожай зерна — 3,5—4,5 т/га. Стійкий проти основних хвороб. Вміст сирого протеїну в сінні вики — 18—22%.

Сорт віднесено до перших вітчизняних сортів з підвищеним потенціалом зернової продуктивності. Саме це сприяло швидкому поширенню його в господарствах не лише зони Полісся, але й Західного і Центрального Лісостепу, зокрема в господарствах Рівненської, Хмельницької, Вінницької та Житомирської областей на площі понад 2,5 тисячі гектарів.

Економічний ефект від впровадження становить 550—650 грн./га.

Сорт занесений до Державного реєстру сортів рослин України і рекомендований до вирощування в зонах Лісостепу і Полісся.

Виробництвом та реалізацією насіння сорту Багатоплідна займається Подільська дослідна станція.

ПОДІЛЬСЬКА 2

Розробник — лабораторія селекції Подільської дослідної станції Тернопільського інституту АПВ УААН.

Автори — Шимків Л.С., Гриців М.П., Савчук О.І.

Сорт укїсного типу, середньостиглий. Характерною ознакою є підвищений темп наростання вегетативної маси в період гілкування—цвітіння.

Сорт забезпечує врожай зеленої маси суміші в межах 40,0—45,0 т/га, сіна вики — 8,0—9,0, насіння — 1,5—1,8 т/га. Стійкий проти перезволоження, грибних захворювань, з підвищеним умістом протеїну в сінні вики — 18—23%. Забезпечує стабільні врожаї зеленої маси суміші.

Економічний ефект від впровадження становить 300—450 грн./га.

Сорт вирощується на площі 5—6 тисяч га в Тернопільській та Житомирській областях.

Занесений до Реєстру сортів рослин України.

Виробництвом та реалізацією насіння сорту Подільська 2 займається Подільська дослідна станція ТІ АПВ.

ЛАРІЯ

Розробник — лабораторія селекції Подільської дослідної станції Тернопільського інституту АПВ УААН

Автори — Шимків Л.С., Гриців М.П.

Новий сорт ярої вики Ларія створений методом гібридизації з подальшим індивідуальним добором рослин на базі багатоплідних форм (ознака багатоплідності проявляється на 60—80% рослин залежно від умов року).

Сорт інтенсивного типу, середньостиглий (період вегетації — 105—110 днів) зернового та кормового використання.

За роки впровадження сорт забезпечив середній урожай зеленої маси суміші 34,0—37,0, сіна вики — 4,5—5,0, насіння — 2,0—2,5 т/га. Приріст до стандарту по зерновій продуктивності становив 4—7 ц/га, по кормовій — на рівні стандарту Подільська 2.

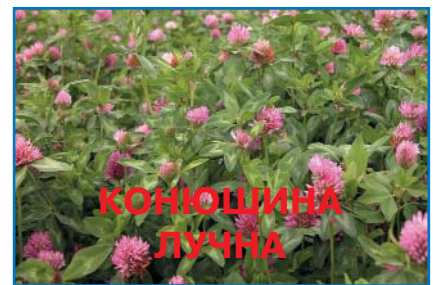
Зелена маса сорту характеризується високим вмістом сирого протеїну (21—23% в розрахунку на суху речовину).

Зерно сорту в зв'язку з високим вмістом протеїну (31%) та високою урожайністю зерна може бути використане як добавка до зернового раціону великої рогатої худоби та свиней.

Економічний ефект від впровадження становить 600—700 грн./га.

Сорт пройшов державне випробування і занесений до Реєстру сортів рослин України на 2005 рік. Рекомендований для вирощування в зоні Західного Лісостепу.

Виробництвом та реалізацією насіння сорту Ларія займається Подільська дослідна станція.

ТЕРНОПІЛЬСЬКА 3

Розробник — Подільська дослідна станція Тернопільського інституту АПВ.

Автори — Кулька Л.С., Артеменко М.І.

Сорт характеризується підвищеною насінневою продуктивністю та інтенсивним темпом наростання вегетативної маси. Переваги цього сорту над іншими забезпечуються завдяки скороченню періоду "бутонізація—цвітіння", наявності до 20% бінарних суцвіть.

Зимостійкість — 4,4 бала, стійкість проти вилягання — 4,5, ураженість найбільш шкочинними хворобами незначна.

Куці прямостоячі, чашоподібної форми. Розетка компактна, середньої величини, стебла заввишки 73—88 см, не грубі, без опушення.

Куцистість у суцільних посівах — 4—10, широкорядних — 15—25 стебел. Облиственність рослин — 45—52%. Квітки фіолетово-рожевого кольору з різними відтінками. Голочки середнього розміру, овальної форми. Насіння змішаного типу забарвлення: 60% — жовтого, 20% — фіолетового, 20% — оливкового.

Травостій вирівняний, цвітіння та досягання дружне. Вегетаційний період від весняного відростання

ня до першого укосу — 90—96 днів, до повної стиглості насіння — 150—170 днів.

Урожай зеленої маси сорту в сумі за два укоси становить 60—70 т/га, насіння — 0,17—0,25 т/га, що перевищує стандарт, відповідно, на 8—10 та 15—25%.

Сорт занесено до Реєстру сортів рослин України, рекомендовано до вирощування в зонах Лісостепу і Полісся України.

Вирощуванням та реалізацією насіння конюшини лучної сорту Тернопільська 3 займається Подільська дослідна станція ТІ АПВ.

ТЕРНОПІЛЬСЬКА 4

Розробник — Подільська дослідна станція Тернопільського інституту АПВ.

Автори — Кулька Л.С., Шимків Л.С., Гриців М.П., Бугайов В.Д.

Сорт створений зі спонтанної мутації форми конюшини лучної, що

мала в складному листку чотири—п'ять листочків, за подальшої гібридизації біотипів з найбільш вираженою ознакою багатолісточковості.

Тернопільська 4 належить до ранньостиглого двоукісного типу. Характерною особливістю сорту є наявність на рослині від 20 до 40% багатолісточкового листя, що складається з чотирьох—шести листочків, завдяки цій ознаці поліпшується якість корму.

Зимостійкість сорту висока, ураженість найбільш поширеними хворобами незначна. Вегетаційний період від фази весняного відростання до першого укосу становить 55—73 дні, а до достигання насіння — 131—142 дні.

Рослини сорту мають прямоствячі кущі чашоподібної форми, розетка компактна, кущистість у суцільних посівах — 3—8, широкорядних — 18—20 стебел. Стебла заввишки 65—70 см, середньої товщини, слабко опушені, негрубі. Середня кількість міжвузль — 6,5, облиствененість рослин — 57%, на

6% вища, ніж сортів-стандартів. Квітки фіолетово-рожевого кольору, суцвіття — округла головка середніх розмірів. Насіння змішаного типу забарвлення: 60% — фіолетове, 20% — жовте, 20% — оливкове. Травостій вирівняний, цвітіння та достигання дружне.

Урожай зеленої маси сорту в сумі за два укоси становить 50,0—70,0 т/га. За роки державного сортовипробування в зоні Лісостепу урожай сухої речовини в середньому становив 12,1 т/га, насіння — 0,15 т/га, що, відповідно, на 0,28 та 0,04 т/га вище урожайності стандарту.

Впроваджується у виробництво в Тернопільській та Хмельницькій областях на площі 300 га.

Сорт занесений до Реєстру сортів рослин України, рекомендований до вирощування в зонах Лісостепу і Полісся.

Вирощуванням та реалізацією насіння конюшини лучної сорту Тернопільська 4 займається Подільська дослідна станція.

ПОДІЛЬСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ АПВ

пропонує елітне насіння сортів:

озимої пшениці —

*Крижинка, Збруч,
Подольянка, Ремеслівна;*

ярої пшениці —

Колективна 3, Рання 93;

ярого ячменю —

*Скарлет, Миронівський 92,
Соборний, Вакула;*

вівса —

Деснянський;

гречки —

Крупинка, Любава, Єлена;

гороху —

*Дамир 2, Готівський,
Мадонна;*

кормових бобів —

Хоростківські;

ярої вики —

*Багатоплідна,
Подільська 2, Ларія;*

конюшини лучної —

*Тернопільська 3,
Тернопільська 4.*

За додатковою інформацією звертатися за адресою:

*48240, Тернопільська обл.,
м. Хоростків, вул. Незалежності, 19
Подільська дослідна станція ТІ АПВ УААН
тел./факс: (03557) 5-11-31*

«КОВАЛЬ»: НАША СПІВПРАЦЯ ГАРАНТУЄ ВАМ УСПІХ!

Наша довідка

Селянське (фермерське) науково-виробниче господарство (СФНВГ) «Коваль» організовано в 1992 році.

Площа землі в обробітку — 5000 га.

Структура посівних площ: картопля — 300 га, озима пшениця — 1050 га, яра пшениця — 1050 га, ячмінь — 800 га, горох — 250 га, цукровий буряк — 300 га, соя — 200 га, кукурудза — 340 га, гречка — 50 га, пар — 400 га, смородина — 4 га.

Спеціалізація — виробництво елітного насіння картоплі та зернових культур.

ГОСПОДАРСТВО ВИРОЩУЄ НА ПРОДАЖ НАСІННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР:

- *озимої пшениці* — *Перлина Лісостепу, Крижинка, Збруч, Артеміда, Подолянка, Ремеслівна, Фаворитка, Столична, Комплімент;*
- *ярої пшениці* — *Рання 93, Колективна 3, Аранка;*
- *ярого ячменю* — *Вакула, Аскольд, Скарлет;*
- *гороху* — *Зекон, Камелот;*
- *соя* — *Аннушка.*

Вирощуємо понад 30 сортів картоплі. Питома вага їх за групами стиглості така: ранньостиглі — 10%; середньостиглі — 79%; середньопізні — 11%. Щорічний валовий збір бульб становить у середньому 8—10 тисяч тонн за урожайності 350—450 ц/га.

Тісно співпрацюємо з Інститутом картоплярства УААН, Подільською дослідною станцією Тернопільського інституту АПВ, Інститутом землеробства УААН, Інститутом пшениці імені В.М. Ремесла, Інститутом фізіології і генетики рослин НАН, Київським філіалом Українського інституту експертизи сортів рослин, фірмами

“Europlant”, “Agriko”. Це дає нам можливість в стислі терміни впроваджувати у виробництво новітні досягнення аграрної науки в галузі селекції і насінництва зернових культур і картоплі.

Протягом нетривалого часу в господарстві створено потужну матеріально-технічну базу для промислового ведення насінництва. Воно забезпечене сучасною ґрунтообробною, посівною і збиральною технікою, зерноочисними машинами і комплексами, сушильним обладнанням, токами і сховищами. Для зберігання картоплі є два картоплесховища місткістю 8000 тонн. Значну ува-

гу приділяємо забезпеченню здорового фітосанітарного стану насінницьких посівів на основі впровадження інтегрованої системи захисту рослин від шкідників, хвороб та бур'янів, науково обґрунтованих норм внесення мінеральних добрив та біостимуляторів.

Завдяки професійному ставленню до своєї роботи ми готові забезпечити найвибагливішого клієнта елітним насіннєвим матеріалом високопродуктивних сортів зернових культур та картоплі вітчизняної і зарубіжної селекції.

В.М. КОВАЛЬ,
керівник господарства

КАРТОПЛЯ НА ВСІ СМАКИ

Сорти вітчизняної селекції	Урожайність, ц/га	Вміст крохмалю, %	Смакові якості (балів)	Колір		Оригіна́тор	Районування
				бульба	м'якуш		
Ранні							
<i>Повінь</i>	460	15—16	4,4	рожевий	кремовий	ІК	ПЛС
<i>Серпанок</i>	450	13—14	4,0	рожевий	світло-жовтий	ІК	ПС
Середньоранні							
<i>Поляна</i>	475	12—13	3,8	рожевий	білий	ІК	ПЛ
<i>Світанок київський</i>	450	18—20	4,9	рожевий	кремовий	ІК	ПЛ
<i>Фантазія</i>	485	18—19	4,3	рожевий	білий	ІК	ПС
Середньостиглі							
<i>Червона рута</i>		18,8—19,3	добрі	червоний	білий	ІК	ПЛ
<i>Слов'янка</i>	520	12,9	3,7	рожевий	кремовий	ІК	ПЛ
<i>Лілея</i>	380	17,0	4,0	кремовий	жовтий	ІК	ПЛ
<i>Луговська</i>	400	15—16,4	4,0	рожевий	білий	ІК	ПЛ

Сорти зарубіжної селекції	Урожайність, ц/га	Вміст крохмалю, %	Смакові якості (балів)	Колір		Оригіна́тор	Районування
				бульба	м'якуш		
Ранні							
<i>Мінерва</i>	350	13-14	3,9	білий	білий	Голландія	
<i>Беларосса</i>	360	14,6	3,8	червоний	світло-жовтий	Німеччина	ПЛ
<i>Вінета</i>	370	13-14	3,6	світло-жовтий	світло-жовтий	Німеччина	ПС
<i>Вітара</i>	340	14	3,7	білий	жовтий	Німеччина	ПЛ
<i>Карлена</i>	320	14	відмінний	жовтий	світло-жовтий	Німеччина	ЛС
<i>Колетта</i>	350	13-14	3,5	жовтий	жовтий	Німеччина	ПС
<i>Рівєра</i>	340	12-13	3,5	білий	білий	Голландія	ПС
<i>Рокко</i>	висока	13	4,0	червоний	білий	Голландія	ПЛ
<i>Імпала</i>	450	14,6	4,0	жовтий	жовтий	Голландія	ПЛС
Середньоранні							
<i>Кондор</i>	430	14,0	добрі	червоний	світло-жовтий	Голландія	ПЛС
<i>Космос</i>	450	12-15	4,0	жовтий	світло-жовтий	Голландія	ПЛС
<i>Пікассо</i>	400	14,0	добрі	жовтий	світло-жовтий	Голландія	ПЛС
<i>Санте</i>	400	14,1	добрі	блідо-жовті	біло-жовтий	Голландія	ПЛС
<i>Солара</i>	450	17,0	дуже добрі	жовтий	жовтий	Голландія	ПС

**Наша адреса: 48257,
 Тернопільська область,
 Гусятинський район, с. Васильківці
 Коваль Володимир Михайлович
 Тел./факс 8 (03557) 6-31-41,
 2-71-91,
 моб. 8 (050) 377-22-29**

“БУЧАЧАГРОХЛІБПРОМ” — ТО СУЧАСНО Й НАДІЙНО

Минулого року ТзОВ “Бучачагрохлібпром” виповнилося 60 років. За людськими вимірами — вік досить таки поважний. Не одне покоління доклало рук до його становлення й розвитку. Проте зміни, що сталися тут упродовж останніх десяти літ, наклали на нього особливий відбиток. Утім, про все — по порядку.

А починалося все повоєнного 1947 року, коли за рішенням обласного управління сільського господарства у м. Бучачі був створений пункт із заготівлі зернових. Основним видом діяльності тодішнього “Заготзерна” були заготівля і зберігання державних хлібних ресурсів.

У 1962 році на підприємстві здали в експлуатацію надпотужний (як на той час) кукурудзяний комбікормовий завод, що здійснював сушіння і калібрування зерна кукурудзи за фракціями. 1969 року його переобладнали на млин житнього помелу потужністю 40 тонн на добу у зерні.

На початку 1998 року державне підприємство “Бучацький комбінат хлібопродуктів” було перетворене на ВАТ “Бучацький комбінат хлібопродуктів”.

У 2004 році здійснено реорганізацію підприємства на ТзОВ “Бучачагрохлібпром”, яке має приватну форму власності. Президентом його є Гадз Петро Іванович. Кількість членів трудового колективу — 440 осіб.

Основним видом діяльності є сільськогосподарське виробництво. Підприємство орендує 23 тисячі гектарів землі, на якій займається вирощуванням зернових, олійних, технічних культур.

Оскільки ТзОВ “Бучачагрохлібпром” має право на виробництво та реалізацію елітного посівного матеріалу, то у 2006 році введено в дію насінневий за-

вод, що спеціалізується на очищенні, калібруванні, протруюванні та фасуванні насіння різноманітних сільськогосподарських культур. Для сушіння насіннєвого матеріалу використовується зерносушарка польської фірми “ARAI”; решта комплексу обладнання заводу — відомої датської фірми “Cimbria”.

Площа насінневих посівів у господарстві сягає 12 тисяч гектарів. Вирощують тут елітне насіння цілої низки сільськогосподарських культур: озимої та ярої пшениці, озимого та ярого ячменю, озимого ріпаку, гороху тощо.

То переважно останні селекційні новинки, внесені до Державного реєстру сортів останніми роками. Як правило, переважають вітчизняні сорти, проте не цураються тутешні спеціалісти й закордонних. Зокрема, тісно співпрацює підприємство з Селекційно-генетичним інститутом, Миронівським інститутом пшениці ім. В.М. Ремесла, Білоцерківською дослідно-селекційною станцією, чеською фірмою “Осева Ексімпо Прага с.р.о.”, що представляє інтереси чеських селекційних компаній та голландської компанії “Інно Сідс” в Україні.

Аби дати змогу товаровиробникам особисто пересвідчитися в неабияких можливостях пропонуваного селекційних новинок, у господарстві запроваджено демонстраційні посіви. Гостей упродовж літа тут звичайно більш ніж досить. І гречні господарі стараються показати все, чим багаті. Як, наприклад, і ось цього разу, коли гідом начальника обласної державної насінневої інспекції Євгена Івановича Кругляка і начальника відділу організації виробництва та маркетингу сільськогосподарської продукції Головного управління агропромислового розвитку області Марії В’ячеславівни Дерманської зголосився бути сам Петро Іванович Гадз — президент компанії “Бучачагрохлібпром” (на знімку — в центрі).

Як уже казано, в активі господарства — десятки сучасних сортів. Сказати б, останнє слово селекції. Насамперед — вітчизняних, проте істотна частка й завозних, зокрема — чеських. На прохання тамтешніх спеціалістів докладніше розповімо лише про деякі з них, занесені до Державного реєстру протягом останніх років.

ДАЛЬНИЦЬКА

Оригіатор — Селекційно-генетичний інститут.

Господарські та біологічні характеристики. Високопродуктивний, за роки сортовивчення на полях інституту забезпечив урожайність 56,2—79,1 ц/га. Середньоранній. Стійкий щодо вилягання, осипання та проростання зерна в колосі. Має високу морозо-, зимо- та осолобливо — жаро- і посухостійкість. Високостійкий щодо комплексу основних захворювань, таких як борошниста роса, буря, стеблова іржа, фузаріоз колосу.

Якість зерна. Відповідає вимогам сильних пшениць. Вміст клейковини — 28,0—29,5%, сирого протеїну — 13,4%. Сила борошна — 320 о.а., об'єм хліба — 1220—1300 см³. Оцінка хліба — 4,3 бала.

Апробаційні ознаки. Різновид — лютесценс. Середньорослий (95—105 см). Колос білий, безостий, циліндричний до веретеноподібного, середньої щільності, завдовжки 9—11 см. Остюки у нижній та середній частині колоса відсутні, лише у верхній є остюкоподібні відростки завдовжки 2,0—2,5 см, паралельні колосу. Колоскова луска овальна, яйцеподібна, середніх розмірів. Зубець трохи зігнутий, гострий, завдовжки близько 2 мм. Плече пряме, широке (3,0—3,5 мм). Кіль середньо виражений. Зернівка яйцеподібна, червона, велика (маса 1000 зерен — 37—42 г), скловидна. Бороженка зернівки неглибока.

Агротехнічні вимоги. Добре реагує на підвищення родючості ґрунту. Придатний також для вирощування по непарових попередниках. Строки сівби й норми висіву насіння загальноприйнятні. Використання фунгіцидів доцільне лише в роки епіфітотій.

КІРІЯ

Оригіатор — Селекційно-генетичний інститут.

Господарські та біологічні характеристики. Високопродуктивний — за роки конкурсного сортовипробування середня врожайність становила 68,9 ц/га. За скоростиглістю — середньоранній. Морозо-, зимостійкість на рівні стандарту — Альбатроса одеського. Стійкий щодо вилягання та осипання. Стійкість проти хвороб (у балах): бурої іржі — 8, борошнистої роси — 6, вірозів — 6, твердої і летючої сажки — 5.

Якість зерна. Належить до групи сильних пшениць. Сила борошна — 234 о.а., об'єм хліба — 1450 см³. Загальна оцінка хліба — 5 балів.

Апробаційні ознаки. Різновид — еритроспермум. Короткостеблового типу — 65—86 см. Куш сланкої форми. Листя за шириною та довжиною проміжної форми, світло-зеленого кольору, з середнім за інтенсивністю восковим нальотом, без опушення. Колос солом'яно-жовтий, середній за довжиною (8—9 см), середньої щільності (22 членики на 10 см довжини стрижня). Остюки середньої довжини, розходяться в боки, цупкі, солом'яно-жовті. Зерно червоне, яйцеподібне, середнє за розміром (маса 1000 зерен — 41,6 г). Колос не поникає, продуктивна кущистість висока.

Агротехнічні вимоги. Звичайні для зони вирощування.

ПОШАНА

Оригіатор — Селекційно-генетичний інститут.

Господарські та біологічні характеристики. Високоврожайний — за роки конкурсного випробування — 56,8 ц/га. За скоростиглістю середньоранній. Має надміцну

соломину. Не вилягає при вирощуванні на високих агрофонах. Морозостійкість вища за середню. Посухо- та жаростійкість високі. Стійкість проти борошнистої роси середня, ВЖКЯ — висока.

Якість зерна. Належить до сильних пшениць. Сила борошна — 425 о.а., об'єм хліба — 1450 см³. Загальна оцінка хліба — 5,0 балів.

Апробаційні ознаки. Різновид — еритроспермум. Короткостеблового типу — 90—105 см. Продуктивна кущистість середня (до 2-х стебел на рослину). Колос білого кольору, веретеноподібний, середній за довжиною (8—10 см), середньої щільності. Остюки рівні, середньої довжини, середньої цупкості, розходяться, з фіолетово-рожевим відтінком у період формування зернівки, що змінюється на бронзовий під час досягання. Колоскова луска вузька, яйцеподібно-овальна, з добре вираженою нервацією, зубець короткий, прямий. Плече середньої ширини, трохи скошене. Зернівка велика (маса 1000 зерен — 40—42 г), яйцеподібно-овальна, червона.

Агротехнічні вимоги. Звичайні для зони вирощування.

СУПУТНИЦЯ

Оригіатор — Селекційно-генетичний інститут.

Господарські та біологічні характеристики. Інтенсивного типу. За роки випробування в інституті (2000—2005) урожайність становила 59,0—90,8 ц/га (у стандарту Одеська 267 — 47,6—74,5 ц/га). У державному сортовипробуванні врожайність була на 18—24% вищою, ніж у сортів-стандартів.

Стійкість (у балах) щодо борошнистої роси, фузаріозу колоса та септоріозу — 7, летючої та твердої сажки — 8, жовтої іржі — 9, щодо бурої та стеблової іржі — 5.

Морозо-, зимостійкість на рівні стандарту Альбатрос одеський.

Середньоранній, з середньою потребою в яровизації та низькою чутливістю до фотоперіоду.

Стійкий щодо проростання на пні, вилягання та осипання. Посухо-, жаростійкість вищі, ніж у стандартів степової зони.

Якість зерна: сильна пшениця. Вміст білка — 13,0—14,5%, клейковини — 27,4—31,2%, сила борошна — 297—400 о.а. Загальна оцінка хліба — 5,0 балів.

Апробаційні ознаки: різновид еритроспермум. У повній стиглості колос має бронзовий відтінок, веретеноподібний за формою, середньої щільності. Остюки середньої довжини та цупкості. Колоскова луска яйцеподібна, середня за розміром, не опушена. Форма плеча скошена, зубець колоскової луски середньої довжини, прямий. Зернівка червона, овально-яйцеподібна, середня за крупністю (36,3—39,8 г).

Агротехнічні вимоги: рекомендується для інтенсивних технологій вирощування, а також за загальноприйнятою технологією, але після кращих попередників. Добре окупає витрати при високих дозах азотних добрив. При внесенні 100 кг/га аміачної селітри збільшення урожаю зерна становить 3—4 ц/га, вмісту білка — 1,2—1,8%, зростання сили борошна — 80—150 о.а.

Особливості сорту: ранні строки сівби негативно впливають на подальший ріст і розвиток рослин. Завдяки високій стійкості щодо спеки та літньої посухи найбільш придатний для степової та лісостепової зон країни.

КОСОВИЦЯ

Оригіатор — Селекційно-генетичний інститут.

Господарські та біологічні характеристики. Інтенсивного типу універсального використання на різних агрофонах.

Високу продуктивність забезпечують висока куцистість (620—820 стебел/м²) та озерненість колоса (55—78 зерен). За роки державного сорто випробування урожайність становила 66,3—111,2 ц/га, що на 5,7—15,2% вище сортів-стандартів.

Середньоранній, тривалість вегетаційного періоду — 278—285 дні.

Середньорослий (96—114 см), стійкий щодо вилягання (8—9 балів) та осипання (7—8 балів). Морозо-, зимостійкість висока (8—9 балів). Посухостійкий (8—9 балів). Має польову стійкість щодо фітозахворювань (у балах): летючої та твердої сажки (5—6), фузаріозу колоса (4—5), бурої іржі (4—5), борошнистої роси (5—6).

Якість зерна: належить до сильних сортів. Вміст сирого білка — 13,4—14,1%, сирі клейковини — 28,4—33,5%, сила борошна — 257—376 о.а., об'єм хліба — 1380—1480 см³.

Апробаційні ознаки: різновид еритроспермум. Колос білий, веретеноподібний, середньої довжини та щільності. Остюки цупкі, забулені, розходяться під кутом 40—45°. Колоскова луска овальна, киль слабо виражений, плече її підняте, вузьке. Зубець середній, ледь загнутий. Зернівка червона, овальної форми, борозенка неглибока.

Агротехнічні вимоги: невибагливий до агрофону, але для одержання високого врожаю високоякісного зерна слід висівати по кращих попередниках та забезпечувати розрахункові дози елементів живлення. Строки сівби та норми висіву загальноприйняті.

Особливості сорту: має виражену ксероморфну структуру і максимально адаптований до посушливих умов середовища. Характеризується підвищеною витривалістю до низьких агрофонів, відхилень у технології.

МИРОНІВСЬКА РАНЬОСТИГЛА

Оригіатори — Миронівський інститут пшениці УААН та Інститут фізіології рослин і генетики НАН України.

Напівкарликовий інтенсивний ранньостиглий сорт, що викалошується і дозріває на 5—7 днів раніше середньостиглих сортів. Зимостійкий, стійкий щодо вилягання та осипання зерна, бурої іржі та борошнистої роси. Середньостійкий щодо фузаріозу, септоріозу.

Сорт високопродуктивний, потребує добре удобрених та чистих попередників. Урожайність в конкурсному сорто випробуванні — 64—66 ц/га. Цінна пшениця. Маса 1000 зерен — 40—49 г, вміст клейковини — 29,5—32,0%, сила борошна — 276—391 о.а.

Рекомендовано для Лісостепу та Полісся з внесенням гербіцидів та заготанням насіння не глибше 4 см.

РЕМЕСЛІВНА

Оригіатори — Миронівський інститут пшениці УААН, Інститут фізіології рослин і генетики НАН України.

Напівкарликовий, інтенсивний, середньостиглий. Високостійкий щодо вилягання та осипання зерна. Стійкий проти основних грибних хвороб (борошнистої роси, бурої іржі, септоріозу) та посухи.

Сорт високопродуктивний, пластичний, але потре-

бує належно удобрених полів та весняного підживлення. Урожайність в конкурсному сорто випробуванні — 63,0 ц/га, у виробничих умовах — ПСП “Плешкані” Золотоніського району Черкаської області на площі 37 га в 2002 році отримано по 71,3 ц/га.

Якість зерна — сильна пшениця. Маса 1000 зерен — 40—46 г, вміст клейковини — 28—30%, білка — 14,3—15,7%, сила борошна — 330 о.а.

Рекомендовано для вирощування в Степу, Лісостепу та на Поліссі за інтенсивними технологіями з внесенням гербіцидів та неглибоким заготанням насіння.

МИРХАД

Оригіатор — Миронівський інститут пшениці.

Різновидність — лютеценс.

Колос циліндричний, завдовжки 8,5—9,0 см, щільний. Куц розлогий, восковий наліт дуже інтенсивний.

Середньопізній, вегетаційний період — 246 днів; інтенсивного типу.

Зимостійкість вища за середню. Ураженість борошнистою росою до 5%, бурю іржею — 10%, фузаріозом колосу — 7%, септоріозом — 10%. Дуже стійкий щодо вилягання та осипання.

Маса 1000 зерен — 44,0 г, вміст сирі клейковини — 32,0%, сила борошна — 310 о.а., об'єм хліба — 860 см³. Максимальний урожай у виробничих умовах — 102,2 ц/га.

Особливості технології вирощування: строк сівби — пізній для регіону. Норма висіву насіння — 4,0—4,5 млн шт./га, добре реагує на мінеральне живлення N₁₀₀P₈₀K₁₂₀.

Рекомендований для поширення на Поліссі.

МИРОНІВСЬКА 65

Оригіатор — Миронівський інститут пшениці.

Різновидність — лютеценс.

Колос циліндричний, завдовжки 10,0—10,5 см, щільний. Куц напівпрямостоячий, восковий наліт середньоінтенсивний. Вегетаційний період — 242 дні.

Зимостійкість висока. Ураженість борошнистою росою до 5%, бурю іржею — 15%, фузаріозом колосу — 12%, септоріозом — 12%. Дуже стійкий щодо вилягання та осипання.

Маса 1000 зерен — 50,0 г, вміст сирі клейковини — 31,0%, сила борошна — 288 о.а., об'єм хліба — 810 см³. Цінна пшениця.

Максимальний урожай в умовах виробництва — 102,6 ц/га.

Особливості технології вирощування: строк сівби — середньопізній для регіону. Норма висіву насіння — 4,5—5,0 млн шт./га, добре реагує на мінеральне живлення N₈₀P₈₀K₈₀.

Рекомендований для Лісостепу та Полісся.

КОЛУМБІЯ

Оригіатори — Інститут фізіології рослин і генетики НАН України, Миронівський інститут пшениці УААН.

Ранньостиглий, короткостебловий, високоінтенсивного типу. Морозо- та посухостійкість вища за середню. Стійкий щодо ураження борошнистою росою, бурю листовою іржею, стікання та проростання зерна в колосі, осипання зерна та вилягання. Сильна пшениця.

Сорт високопродуктивний та високопластичний. На високому фоні мінерального живлення забезпечує рекордні урожаї. Максимальний урожай сорту — 111,7 ц/га. Потребує ранньовесняного підживлення та внесення добрив на бідних ґрунтах при сівбі.

Рекомендовано для поширення у зонах Степу, Лісостепу та Полісся.

СМУГЛЯНКА

Оригінатори — Інститут фізіології рослин і генетики НАН України, Миронівський інститут пшениці УААН.

Середньоранній, короткостебловий, високоінтенсивного типу. Морозо- та посухостійкий. Стейкий щодо ураження борошнистою россою, буррою листовою іржею, осипання зерна та проростання зерна в колосі, вилягання. Сильна пшениця. Сорт високопродуктивний та високопластичний. На високому фоні мінерального живлення забезпечує рекордні врожаї. Смуглянка — перший сорт, що за всю історію державного сортовипробування сформував урожай в 114,1 ц/га. Потребує ранньовесняного підживлення та внесення добрив на бідних ґрунтах при сівбі.

Рекомендований для Степу, Лісостепу та Полісся.

ЗОЛОТОКОЛОСА

Оригінатори: Інститут фізіології рослин і генетики НАН України, Миронівський інститут пшениці ім. В.М. Ремесла УААН.

Різновидність — еритроспермум. Тип розвитку — озимий. Куц — напівпрямостоячий, рослини середньої висоти. Прапорцевий листок має сильний восковий наліт на піхві і дуже слабке або відсутнє антоціанове забарвлення вушок. Соломина слабо виповнена, з сильним восковим нальотом на верхньому міжвузлі та помірно опушеною опуклою поверхнею верхнього вузла. Колос білий або солом'яно-жовтий, пірамідальний, довгий, середній за щільністю, зі слабким восковим нальотом та наявними остюками. Нижня колоскова луска: яйцеподібна, плече скошене, середньої ширини, зубець прямий і короткий, опушення внутрішньої та зовнішньої поверхні — слабке. Зернівка червона, середня за довжиною та шириною, крупна. Язичок — середньої довжини, киль на нижній квітковій лусці — наявний, вушка — шилоподібні.

Висота рослин — 86—96 см. Зимостійкість сорту в умовах проморожування — середня—вищесередня, в польових умовах за роки випробування становила 8,6—8,9 бала. Сорт має високу кущистість, стійкість проти полягання — 8,5—9,0 бала, осипання — 8,3—9,0, посухи — 8,5—9,0 бала. Стейкий проти борошнистої роси та буррої іржі.

Середня врожайність за роки випробування в зоні Степу — 75,6 ц/га, Лісостепу — 80,8 ц/га, в зоні Полісся — 66,9 ц/га, гарантований приріст — 11,5—19,5 ц/га. Маса 1000 зерен — 42,2—45,2 г.

Інтенсивного типу. Вегетаційний період — 285—300 діб. Зерно містить 13,3—13,8% білка, клейковини — 28,4—29,8%, ІДК — 60—70 о.п., сила борошна — 260—374 о.а., об'єм хліба з 100 г борошна — 980—1100 мл, загальна хлібопекарська оцінка — 7,7—8,0 бала. Цінна пшениця.

Рекомендований для Степу, Лісостепу, Полісся.

ЛИБІДЬ

Заявники: Білоцерківська дослідно-селекційна станція ІЦБ УААН, Інститут цукрових буряків УААН.

Різновидність лютесценс. Тип розвитку — озимий. Куц — напівпрямостоячий, рослини середньої висоти. Прапорцевий листок має сильний восковий наліт на піхві і дуже слабке або відсутнє антоціанове забарвлення вушок. Соломина слабо виповнена, з сильним восковим нальотом на верхньому міжвузлі та слабким опушенням опуклої поверхні верхнього вузла. Колос білий або солом'яно-жовтий, циліндричний, середній за щільністю та довжиною, з сильним восковим нальотом та наявними зубцями. Нижня колоскова луска овально-ланцетна, плече округле, середньої довжини, зубець прямий і дуже короткий, опушення внутрішньої і зовнішньої поверхні — слабке. Зернівка червона, довга, середня за шириною та крупністю. Язичок короткий, киль на нижній квітковій лусці — відсутній, вушка гострі.

Рослини заввишки 96—103 см. Зимостійкість в польових умовах — 8,5—8,8 бала. Стейкість проти полягання 8,4—9,0 бала, осипання — 8,5—8,9, посухи — 8,2—8,8 бала. Слабко уражується основними хворобами.

Середня врожайність за роки випробування в зоні Степу — 60,1 ц/га, Лісостепу — 70,0 ц/га, Полісся — 59,6 ц/га. Маса 1000 зерен — 41,9—44,6 г.

Достигає за 282—299 діб. Борошномельні та хлібопекарські показники сорту добрі та відмінні. Зерно містить 13,4—14,0% білка, клейковини — 28,5—29,6%, ІДК — 75—80 о.п., сила борошна — 267—333 о.а., об'єм хліба з 100 г борошна — 1000—1240 мл, загальна хлібопекарська оцінка — 8,0—8,5 бала. Сильна пшениця.

Рекомендований для Степу, Лісостепу, Полісся.

ЯСОЧКА

Заявник: Білоцерківська дослідно-селекційна станція Інституту цукрових буряків УААН.

Тип розвитку — озимий. Куц — напіврозлогий, рослини середньої висоти. Прапорцевий листок має сильний восковий наліт на піхві і дуже слабке або відсутнє антоціанове забарвлення вушок. Соломина слабо виповнена, з сильним восковим нальотом на верхньому міжвузлі та дуже слабким або відсутнім опушенням опуклої поверхні верхнього вузла. Колос білий або солом'яно-жовтий, пірамідальний, середній за щільністю та довжиною, із сильним восковим нальотом та наявними остюками. Нижня колоскова луска ланцетна, плече піднесене та середнє за шириною, зубець ледь зігнутий і короткий, опушення внутрішньої поверхні — слабке, зовнішньої — слабке. Зернівка червона, середня за довжиною, шириною та крупністю. Язичок середній, киль на нижній квітковій лусці — наявний, вушка шилоподібні.

Висота рослин — 101—103 см. Зимостійкість в польових умовах — 8,7—8,9 бала. Стейкість проти вилягання 8,5—8,7 бала, осипання — 8,1—8,2, посухи — 8,4—8,5 бала. Слабко уражується основними хворобами.

Середній врожай за роки випробування в зоні Лісостепу — 66,6 ц/га, гарантований приріст — 8,6—13,8 ц/га. Маса 1000 зерен — 45,6—46,6 г.

Зерно містить 13,5% білка, клейковини — 27,0%, ІДК — 80 о.п., сила борошна — 273 о.а., об'єм хліба з 100 г борошна — 990 мл, загальна хлібопекарська оцінка — 8,0 бала. Цінна пшениця.

Рекомендований для Лісостепу.

ТЗОВ “БУЧАЧАГРОХЛІБПРОМ”

вирощує насіння

КРАЩИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАКОРДОННИХ СОРТІВ
ЗЕРНОВИХ, ЗЕРНОБОБОВИХ ТА ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР:

Селекційно-генетичного інституту:

- пшениця озима:** *Косовиця, Одеська 267, Знахідка одеська, Селянка, Застава одеська, Дальницька, Пошана, Вікторія одеська, Зразкова, Ліона, Кірія, Сирена, Супутниця, Писанка, Подяка, Куяльник, Ніконія, Годувальниця, Красуня;*
- ячмінь озимий:** *Достойний, Трудівник, Росава, Абориген, Основа, Селена, Зимовий, Тамань, Метелиця;*
- ячмінь ярий:** *Геліос, Вакула.*

Миронівського інституту пшениці ім. В.М. Ремесла та Інституту фізіології рослин і генетики НАН:

- пшениця озима:** *Фаворитка, Ремеслівна, Смуглянка, Золотоколоса, Миронівська ранньостигла, Волошкова, Лісова пісня, Царівна, Богдана, Деметра, Миронівська 65, Колос Миронівщини, Мирхад, Колумбія.*

Білоцерківської дослідно-селекційної станції:

- пшениця озима:** *Перлина Лісостепу, Олеся, Ясочка, Либідь, Білоцерківська напівкарликова.*

Чеської фірми “Осева Ексімпо Прага”:

- пшениця озима:** *Алана, Саскія, Бордотка;*
- пшениця яра:** *Аранка, Сюзанна;*
- ячмінь озимий:** *Луран;*
- ячмінь ярий:** *Себастьян, Толлар, Боджос, Ебсон;*
- овес:** *Абель;*
- горох:** *Готівський, Світ, Камелот, Ахат, Закон, Гарде;*
- ріпак озимий:** *ОП БН-07 Опава, ОП БН-08 Опус, ОП БН-9 Опонент, ОП БН-10 Оксана;*
- соя:** *Віжюн, Корада, Супра.*

За довідками звертатися:

ТЗОВ “БУЧАЧАГРОХЛІБПРОМ”

48400, Тернопільська область, м. Бучач, вул. Галицька, 160,
тел.: 8 (035 44) 2-69-96, 2-62-04 тел. моб.: 8 (067) 35-46-699
тел./факс: 8 (035 44) 2-61-88
e-mail: buch-khp@list.ru

ЕФЕКТИВНИЙ КОНТРОЛЬ — ВИСОКА ЯКІСТЬ

В агропромисловому комплексі Тернопільської області домінує рослинництво. Однією з основних передумов успішного розвитку його є добре організоване насінництво. Оскільки ж площі посіву сільськогосподарських культур щорічно розширюються, то це потребує й постійного нарощування обсягів виробництва високоякісного насіння. Насіння є фундаментом урожаю. Всі інші фактори забезпечують більшою чи меншою мірою реалізацію генетичного потенціалу сорту.

З іншого боку, добрий врожай може дати лише кондиційне насіння високих репродукцій (або гібриди першого покоління) сортів, занесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, що найкраще пристосовані до умов відповідного регіону і вирощене з дотриманням відповідної сортової та насінницької агротехніки.

Підтвердженням великого впливу насіння на врожай є те, що господарства, які постійно одержують в області найвищі врожаї сільськогосподарських культур, і є насінницькими. Це, зокрема, ТзОВ "Буча-чагрохлібпром" Бучацького району, ТзОВ "Україна" Підволочиського району, ПОП "Іванівське" Теребовлянського району, ПАП "Агропродсервіс" Тернопільського району та ряд інших.

Контрольну, аналітичну та значну організаційну роботу в насінництві області на всіх етапах вирощування, очищення, зберігання та реалізації насіння здійснюють державні насінневі інспекції. В Тернопільській області працює обласна та сімнадцять районних державних насінневих інспекцій, що здійснюють контроль та аналіз насіння зернових, технічних,

Є.І. КРУГЛЯК

кормових, овочевих та інших культур. Працює в області і ДП "Тернопільська контрольно-насіннева лабораторія цукрових буряків", яка визначає посівні якості насіння цукрових буряків для суб'єктів насінництва західного регіону країни.

Вимірювальні лабораторії райондержнасіннінспекцій акредитовані в системі Держстандарту на право проведення вимірювань у системі державного метрологічного нагляду. Випробувальна лабораторія облдержнасіннінспекції акредитована в Національному агентстві з акредитації України на право здійснення аналізів імпортного насіння та насіння, призначеного на експорт.

Державні насінневі інспекції області щороку перевіряють якість близько 140 тисяч тонн насіння сільськогосподарських та інших культур. Для визначення посівних якостей аналізується понад 23 тисячі проб насіння, в тому числі — 19 тисяч виробничих проб і понад 3 тисячі контрольних та інших проб.

Використовуючи результати аналізів інспекцій, господарства висівають високоякісне насіння, що дає дружні сходи і хороший урожай.

Особлива увага приділяється контролю за дотриманням законодавства у сфері насінництва, запобігання фальсифікації насіння. Це є серйозною проблемою в насінництві. Останніми роками в Україні у зв'язку з втратою державної монополії на насіння, розвитком ринкових відносин виробництвом і реалізацією насіння почали займатися не лише сільськогосподарські підприємства, але й суб'єкти всіх форм власності і господарювання, юридичні і фізичні особи. З'явилася ціла мережа посередницьких структур. Хоча останнім часом прийнято цілий ряд нормативних документів, що регламентують роботу в насінництві, з'явилися горе-бізнесмени, які хочуть заробити на насінні. В підсумку, на ринку поряд із високоякісним насінням з'являється посівний матеріал низької якості і

У Тернопільській області функціонує обласна та сімнадцять районних державних насінневих інспекцій. Під їх постійним наглядом перебуває майже 700 суб'єктів насінництва, в тому числі — близько 400 господарств. Щороку спеціалісти інспекцій контролюють якість майже 140 тисяч тонн насіння різних культур, загалом аналізуючи понад 23 тисячі його проб.

сумнівного походження. Насамперед це стосується насіння овочів. У нашій області практично не виробляється насіння овочевих культур — його завозять з різних областей країни та з-за кордону. Реалізується воно в магазинах, торговельних точках на ринку та інших закладах. Необмежені можливості для торгівлі насінням створюють такі самі можливості й для зловживань. Очевидною є потреба внесення змін до Закону України "Про насіння і садивний матеріал" з тим, щоб реалізація насіння не лише в оптовій, але і в роздрібній торгівлі здійснювалася в спеціалізованих торговельних закладах на основі одержаних ліцензій.

Відповідно до Закону України "Про насіння і садивний матеріал" та інших нормативних документів державні інспектори з насінництва здійснюють контроль за дотриманням законодавства у сфері насінництва. У Тернопільській області під їх пильним наглядом — майже 700 суб'єктів насінництва, в тому числі — 397 господарств. Зокрема, минулого року здійснено 1168 перевірок.

Особлива увага приділяється контролю за дотриманням законодавства при реалізації насіння. На жаль, саме в цей час і трапляється найбільше порушень: реалізація насіння без документів, неперевіреного, некондиційного за схожістю. В процесі контрольних перевірок вживаються передбачені чинним законодавством заходи.

Спеціалісти інспекцій не тільки контролюють дотримання вимог насінництва, а й співпрацюють із сільгосптоваровиробниками на основі спільної заінтересованості в тому, щоб поля засівалися високоякісним насінням. Особлива увага приділяється навчанню керівників та спеціалістів господарств технології вирощування, зберігання та очищення насіння, правильному веденню насінницької документації. Адже нерідко керівники не мають спеціалістів, самі прийшли в сільське господарство з інших галузей і мають тільки загальне уявлення про агротехніку, а про технологію, документування і регламенти в насінництві не знають узагалі.

Беруть участь наші спеціалісти в апробації насінницьких посівів. Інформують сільгосптоваровиробників про найкращі сорти і гібриди сільськогосподарських культур, про наявність високоякісного насіння,

На знімку: провідний агроном — державний інспектор з насінництва області Іванна Федорівна Бачинська та агроном аналітичної роботи першої категорії облдержнасінінспекції Тетяна Федорівна Косенко

яке можна придбати в насінницьких господарствах. Надають допомогу сільгосптоваровиробникам в організації очищення насіння.

Все це справляє позитивний вплив на функціонування системи насінництва області.

Разом із цим в насінництві є ряд проблем, що створюють певні труднощі в роботі і які належало б розв'язати, щоб забезпечити ефективніше використання потенціалу насіння.

Зокрема потребує вирішення питання багатосортності посівів сільськогосподарських культур.

Держнасінінспекції разом з управліннями агропромислового розвитку та Держекспертцентром працюють над тим, щоб висівалися тільки кращі, адаптовані до умов області сорти і гібриди. В області працює комісія з формування оптимального сортового складу сільськогосподарських культур. Вона за участю науковців, спеціалістів насінницьких господарств щорічно формує і надсилає до господарств перелік рекомендованих сортів і гібридів на відповідний рік. Про ці сорти ми ведемо мову на нарадах, семінарах, через пресу, при особистих зустрічах з керівниками та спеціалістами господарств.

Однак на ринку насіння області оригінатори сортів, насінницькі фірми пропонують сільгосптоваровиробникам великий спектр сортів і гібридів вітчизняного та імпортного насіння. І виробники нерідко "купаються" на рекламу і використовують нові сорти, що часто не дають очікуваної віддачі в наших умовах.

Зокрема, в 2007 році озимої пшениці в області вирощували 76 сортів, ярої пшениці — 20, ярого ячменю — 41, гороху — 31, озимого ріпаку — 50 сортів і гібридів. Під врожай 2008 року озимої пшениці посіяно 87 сортів.

Поряд з цим у господарствах висівають і старі сорти, що поступаються за врожайним потенціалом новим. Зокрема, з основних зернових культур на значних площах висівають 8—10 сортів, зареєстрованих десять і більше років тому. Особливо високий відсоток площ займають старі сорти у посівах вики, вівса, бобів.

Є проблемою недостатня обізнаність сільгосптоваровиробників з інформаційними та нормативними документами з насінництва. Зокрема, Державний реєстр сортів рослин надходить не тільки із запізненням, але й в обмеженій кількості. Непросто керівникам і спеціалістам господарств, фермерам знайти сортові і особливо — апробаційні характеристики всіх сортів, що є в Реєстрі. А це їм необхідно знати, щоб правильно провести апробацію.

Незважаючи на існуючі проблеми, насінництво в області розвивається. Насінницькі господарства розмножують нові перспективні сорти, реалізуючи їх насіння не тільки сільгосптоваровиробникам нашої області, а й в інші області країни та за кордон.

Є.І. КРУГЛЯК,
начальник Тернопільської
облдержнасінінспекції —
головний державний інспектор
з насінництва

ОСНОВА ПОСТУПУ – СОРТ

Тернопільський обласний державний центр експертизи сортів рослин створено п'ять років тому на базі Тернопільської державної сортопробувальної станції. Розміщений він у лісо-степовій зоні (Холодне Поділля).

У структурі Центру — Тербовлянська сортодослідна станція та Борщівський і Шумський опорні пункти.

Нині в Тернопільському держекспертцентрі — близько півсотні працівників, з них — 10 висококваліфікованих агрономів зі стажем роботи в сортопробуванні рослин 10—35 років. Колектив очолює Іван Андрійович Дудник, загальний агрономічний стаж якого — 30 років.

Площа посівних земель — 600 гектарів, у тому числі орендованих — 180 гектарів.

Головні завдання Центру такі:

- аналіз основних господарсько-біологічних характеристик сортів рослин на їх придатність до використання в агрокліматичних умовах регіону;
- виконання державної програми з випробування сортів рослин;
- проведення польових та лабораторних досліджень сортів рослин щодо їх відповідності до умов державної реєстрації сортів;
- розмноження насіння найкращих нових перспективних та дефіцитних сортів рослин.

Щорічно на полях Тернопільського держекспертцентру вирощується високорепродукційний насінневий

матеріал внесених до Реєстру нових, дефіцитних та перспективних сортів різних сільськогосподарських культур: озимої пшениці, озимого тритикале, ярого ячменю, гороху тощо. Вирощений насінневий матеріал держекспертцентр реалізовує місцевим господарствам.

Середня врожайність озимої пшениці тут становить 55—65 центнерів, ярого ячменю — 45—50, гороху — 35—40, кукурудзи на зерно — 75—90, цукрових буряків — 550—600 центнерів.

Тернопільський обласний державний центр експертизи сортів рослин співпрацює з багатьма науководослідними установами галузі як в Україні, так і за кордоном. Найтісніше — з Миронівським інститутом пшениці ім. В.М. Ремесла, Інститутом фізіології і генетики рослин НАН, Селекційно-генетичним інститутом, Інститутом рослинництва ім. Юр'єва, Інститутом цукрових буряків, ЗАТ “Ворскла”, фірмами “КВС” (Німеччина), “Піонер” (США), “Сингента” (Франція).

На полях держекспертцентру пройшли випробування понад двадцять тисяч сортів та гібридів рослин більше тридцяти сільськогосподарських культур. За його рекомендаціями тільки останнім часом впроваджено у виробництво десятки нових сортів. Серед них, зокрема:

- **озимої пшениці** — Миронів-

ська 61, Поліська 90, Перлина Лісо-степу, Крижинка, Застава одеська, Подолянка, Смуглянка, Колумбія;

- **озимого тритикале** — АДМ-11, Ладне, Амфідиплоїд 256;

- **озимого жита** — Боротьба, Первісток;

- **озимого ячменю** — Огоньковський, Миронівський 87;

- **ярого ячменю** — Миронівський 92, Оболонь, Толар, Чарівний;

- **ярої пшениці** — Рання 93, Колективна 3, Елегія, Миронівська;

- **гороху** — Дамир 2, Мадонна, Харді, Харківський еталонний;

- **гречки** — Крупинка, Українська, Слобожанка.

Цього року на полях Центру вирощують:

- 155 сортів озимої пшениці,
- 20 — озимого жита,
- 23 — озимого ячменю,
- 18 — озимого тритикале,
- 18 — ярої пшениці,
- 43 — ярого ячменю,
- 8 — вівса,
- 21 — гороху,
- 92 сорти цукрових буряків,
- 195 гібридів кукурудзи.

Будучи елітно-насінницьким господарством, Центр також вирощує й реалізує насіння зернових та зернобобових культур, а саме:

- **озимої пшениці** — Столична, Смуглянка, Золотоколоса, Зимоярка;
- **ярої пшениці** — Аранка, Рання 93;
- **ярого ячменю** — Вакула, Оболонь, Княжий.

За довідками звертатися:
47704, Тернопільська обл.,
Тернопільський р-н, с. Плотича,
вул. М. Грушевського, 2;
тел./факс: (0352) 29-66-75,
25-27-66.

На знімку (зліва направо) заступник начальника Центру В.Є. Мокрицький, начальник облдержнасінінспекції Є.І. Кругляк та начальник Центру І.А. Дудник

ЗЕРНО КРАЩЕ, ХЛІБА БІЛЬШЕ

“День поля” в Інституті фізіології рослин і генетики НАН України

Наприкінці червня цього року відбулася науково-практична конференція «День поля» — нові сорти зернових культур та їх роль у збільшенні обсягів виробництва якісного зерна в Україні — в Інституті фізіології рослин і генетики НАН України за допомоги Міністерства аграрної політики України та сприяння ЗАТ «Міжнародна агропромислова корпорація» та компанії «Амако-Україна». На зібрання були запрошені заступники начальників обласних управлінь сільськогосподарства й продовольства, начальники обласних державних насінневих інспекцій, керівники та головні агрономи базових господарств інституту поліської, лісостепової та степової зон країни.

Інститут фізіології рослин і генетики НАН України тісно співпрацює з виробниками насіння, пропонує їм свої новітні наукові розробки. Серед його партнерів такі відомі компанії та господарства, як ЗАТ НВП «Райз-Агро», НВ ТОВ «Агро-Інтер», ЗАТ «Міжнародна агропромислова корпорація», СВК АФ «Перемога» с. Бурти Кагарлицького району на Київщині, ТОВ «Славутич» с. Катеринівка Покровського району Дніпропетровської області, ТОВ НВП «Перлина Поділля» Білогірського району Хмельницької області, Кіровоградська державна сортодослідна станція, ПАФ «Єрчики» Попільнянського району Житомирської області, Національний аграрний університет та ряд інших. Загалом у роботі конференції взяло участь понад 300 осіб.

Конференція складалася з двох частин: теоретичної та практичної.

Перша відбулася в актовій залі інституту, де виступили провідні вітчизняні вчені в галузі генетики, селекції та вирощування озимої пшениці. Друга частина — безпосередньо на полях, де демонструвалися селекційні новинки інституту. Приїжджі спеціалісти виявили жвавий інтерес до більшості з них, з огляду на їх продуктивні та якісні показники.

Докладніше про це досить цікаве, непересічне зібрання — у наступному числі журналу «Насінництво».

В.М. Гаврилюк,
кандидат
сільськогосподарських
наук

